

Újpesti

Helytörténeti
Értesítő

2019. június
XXVI. évfolyam 2. szám

S...t...a...n...d...a...r...d – betűzte a hatesztendő kislány a furcsa, érthetetlen szót a csónak oldalán beszálláskor. Nem tudhatta, hogy édesapja munkahelye, az Egyesült Izzó egyik részvényese, a telefon- és távírda-berendezések gyártója a fürge motoroscsónak névadója, amely átkelőhajóként szállítja a vállalat dolgozóit az UTE uszoda és a Római-part között.

Alig várta már a hétvégét. Ünnepe volt ez a verőfényes vasárnap, hiszen a családi vakáció kezdetét jelentette. A Duna-parti strandot már jól ismerte: a virágokkal övezett hatalmas úszómedencét, ahol első tempóit tette az úszástudás felé, a szép játszóteret, ahol napnyugtáig kedvére szórakozhatott pajtásaival. Rendszeresen

kijárt ide szüleivel hétvégéken vagy akár délutánonként, munkaidő után.

Ám most egészen más élmény várta és tartotta izgalomban: az Izzó pünkösdfürdői üdülőtelepe, amely állítólag maga a „földi paradicsom”. Ezt a kifejezést a felnőttek beszélgetéséből hallotta ki – akik méltán dicsérték a munkások egészségével, pihenésével, sportolásával messzemenőig törődő gyárigazgatót –, és alig várták, hogy beköltözhesse a jó levegőjű budai hegyek tövében elterülő, gyönyörű parkos liget egyik kis faházába. Gyorsan siklott a hajó, elhagyva a gyár csónakházából induló evezősöket, a távolodó, jellegzetes újpesti gyárképményeket. Talán ez a nyári kaland is közrejátszott abban, hogy évek múltán ő is belépett az izzósok nagy csapatába? □ *Kőrös Márta*

Dunai élet 1925–1937

„Hosszú esztendőkön keresztül cikkeztünk arról, hogy teremtsenek rendes fürdőéletet Ujpesten, hisz’ a vállalkozóknak is kitűnő jövedelmet jelent, azonkívül Ujpest nagyszerű fekvés folytán egyenesen fürdőéletre teremődött. [...] Most végre akadt vállalkozó, aki a gróftól ugyyszólván az egész partrészt bérbe vette és impozáns csónakgaraget és strandot épít. A gazdasági viszonyok romlásával fordított arányban nőtt az utóbbi esztendőkből a csónakok száma. [...] Egy kis sétát tettünk és megtekintettük az épülő új csónakházat és strandfürdőt. Először az UTE uszodáját néztük meg, amely a jövő héten megnyílik – az idén megnagyobbították és közvetlen az Árpád-út és Váci-út kereszteződéséhez helyezték. Majd tovább mentünk a Váci-uton, a Zsilip-utcánál tábla jelzi, merre van az új fürdő, de fölösleges is a tábla, mert a monumentális épület messziről kiemelkedik a Duna partján és aki először jár Ujpesten az is azonnal rátalál.” (Ujpesti Napló, 1925. május 30.)

„Még tavaly ilyenkor a Mauthner és Pannonia gyárak mögötti dunaparton hatalmas dombokban állott a szemét és két szenny-patak penetráns szaga fertőzte meg a jó dunai levegőt. Azóta nagyot változott a világ. A Váci-utba torkolló Zsilip-utca dunai részén Weiser Béla kispesti építési vállalkozó felépítette az ujbpesti Csónakházat és Sporttelepet. [...] A földszinten végighúzódó csónakgarage 840 csónak befogadására kész, a csónakok mind fedett helyen vannak s három leeresztő siklón jutunk a Duna vizére. A garage zsilip-utcai részén az iroda van és a vendéglő nyitott dunai terasszal. [...] Vívezeték, villany bevezetve s a csónakház árnyas oldalán 4 szép tenispálya várja e finom sport kedvelőit. A garage emeletein kényelmes és árnyas kabinok, tavaly még csak 82 volt, ehhez épült ezidén 95 kabin, azonkívül 250 öltözőszekrény áll a közönség rendelkezésére.” (Ujpesti Napló, 1926. április 17.)

„Megkezdődött a dunai élet. [...] Az első igazi szép nap vasárnap volt. Nagy tömegével indultak az emberek a Dunára. Egyelőre

csak a csónakázók mentek, mert fürdésre még nem alkalmas a víz... [...] A dunai életnek legkimagaslóbb eseménye, hogy »Dunapalota« címen [...] Radó Lajos a Lipótvárosi Kaszinó vendéglőse [...] vendéglőt létesített, ahol a kitűnő ételeken és italokon kívül mindig tánczene szól.” (Ujpesti Napló, 1926. május 8.)

„Szombaton este a Phöbusz csónakházában bensőséges és szép ünnepség keretében nyitották meg a csónakházat és szenteltek föl négy új csónakot. Az ünnepségen megjelent Ulmann vezérigazgató, Linzer, Erdélyi, Grätzer és Biró központi igazgatók, Mellinger József és Biener Oszkár helyi igazgatók. A sportklub vezetői közül Tichy Rudolf, Barna Sándor, Horváth Ferenc, Stolniczky és Schmidt szakosztályvezető. Előzőleg a Phöbusz futball csapata a Pollák csapatával mérkőzött és 5:0-s eredménnyel győzött...” (Ujpesti Napló, 1932. május 26.)

„Rendezni kell a megyeri ingyen »strandfürdőt«. A Duna óriási iszaplerakódása következményeképpen a [...] strandfürdő lassan iszapos pocsolyává változik. Ez a tény azonban nem riassza vissza az emberek ezreit [...]. Ember, ember hátán nyüzsgő vasárnap. Testvéri egyetértésben intézik el a ruhaváltást kabin nélkül is. A fürdőruhák merészen követik a nagyvilági divatot. A »merész kivágások«, a »sejtető áramvonalak« megjelölés már elavult fogalmak az idejű fürdőruhák jellemzésére. Egy pánt ide, egy szalag oda, egy csokor emide és egy nagy kérdőjel amoda – és kész a fürdődressz.” (Igaz Szó, 1935. július 27.)

„A nagydunai mentőszolgálat ellátására egy motoros mentőcsónakot vásárolt a város, melyet már a rendőrség rendelkezésére bocsátott. [...] A csónak a trianoni gátnál, a csónakházak fölött van szolgálatra beállítva. Üzemben tartásáról a városi autózem gondoskodik, míg a kezelő legénységet a rendőrség adja.” (Független Ujság, 1936. augusztus 8.)

„[...] A megyeri parton még kőkorszak van. Pedig a Bogyay-járaton kívül a Pamutipar és az Egyesült Izzó fürge motorosai is innen a gátról futkároznak [...]” (Független Ujság, 1937. július 10.) (Összeállította: Szöllősy Marianne)

Az Újpesti Helytörténeti
Alapítvány lapja

Alapító szerkesztő:
KADLECOVITS GÉZA

A szerkesztőbizottság elnöke:
HIRMANN LÁSZLÓ

A szerkesztőbizottság
tiszteletbeli elnöke:
DR. SIPOS LAJOS

A szerkesztőbizottság tagjai:
DR. HOLLÓSI ANTAL
DR. KÖRÖS ANDRÁS
ROJKÓ ANNAMÁRIA

Szerkesztő:
ROJKÓ ANNAMÁRIA

Munkatársak:
IVÁNYI JÁNOS
KRIZSÁN SÁNDOR
LŐRINCZ RÓBERT
SZÖLLŐSY MARIANNE

Számunk szerzői:
BUDA ATTILA ny. könyvtárvezető,
Károlyi-kutató
DŐMEL VILMOS ny. okleveles
hajóépítő mérnök
HIRMANN LÁSZLÓ tanár,
gimnázium-igazgató
DR. HOLLÓSI ANTAL sebészfőorvos,
ny. orvos igazgató
IVÁNYI JÁNOS okleveles építőmérnök
DR. KÖRÖS ANDRÁS ny. kúriai bíró
KÖRÖSNÉ DR. MIKIS MÁRTA ny.
tudományos munkatárs (OFI)
KRIZSÁN SÁNDOR gyűjteménykezelő
LŐRINCZ RÓBERT könyvtáros,
könyvtárigazgató
SZÖLLŐSY MARIANNE helytörténeti-
gyűjtemény-vezető
DR. UDVARVÖLGYI ZSOLT törté-
nész, szociológus, főiskolai docens
(AVKF, Vác)

Kiadja: Újpest Önkormányzata
Műszaki szerkesztő:
GELLÉRT KATALIN
Nyomdai kivitelezés:
SPÁCIUM BT.
Felelős vezető: KOÓS GÁBOR

Újpesti

Helytörténeti
Értesítő

2019. június
XXVI. évfolyam 2. szám

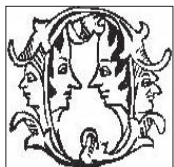

Gyári sportnap a Dunán az 1930-as években (részlet) (Forrás: UTE-archívum)

1	KÖRÖS MÁRTA <i>Átkelés a Dunán</i>
2	<i>Dunai élet 1925–1937</i>
Összeállította SZÖLLŐSY MARIANNE
Tanulmány	
4	BUDA ATTILA <i>Egy család, több világkép, eltérő inspirációk</i>
1. rész: Károlyi Mihály
7	DR. UDVARVÖLGYI ZSOLT <i>Az újpesti ONCSA-telep</i>
nyomában, 6. rész
Közlemények	
10	KRIZSÁN SÁNDOR <i>Újpesti úttörténet: A Vasút utcától a</i>
<i>Görgey Artúr utcáig, 16. rész</i>
12	IVÁNYI JÁNOS <i>Járványkórház az újpesti régi temetőben</i>
14	DR. KÖRÖS ANDRÁS <i>Szemelvények dr. Fraknóy Gyula</i>
<i>ügyvédi hagyatékából 1947–1957, 1. rész</i>
17	DR. HOLLÓSI ANTAL <i>A fertőző betegségek elhivatott</i>
<i>szakorvosa, dr. Darvas György</i>
19	DŐMEL VILMOS <i>Duna-parti csónakházak</i>
22	LŐRINCZ RÓBERT <i>Passuth László újpesti visszaemlékezései</i>
Híres újpestiek	
25	HIRMANN LÁSZLÓ <i>Wolf Emil</i>
Interjú	
29	SZÖLLŐSY MARIANNE <i>Hatvan év az oktatásban</i>
32	Helytörténeti hírek

Egy család, több világkép, eltérő inspirációk

1. rész: Károlyi Mihály

A családdal kapcsolatos többféle illúzió egyike, hogy akik az érzelmek, a józan észérvek, a származás szerint egybetartoznak, azok egyformán, vagy nagyon hasonlóan szemlélik a világot, szokásaik, gondolataik igen közel esnek egymáséihoz, eszményeik, világnézetük is azonos, ha másért nem, hát a közös nevelődés és szokás miatt. Csakhogy ez az elképzelés – hiába él egy vagy több generáció egymás mellett – szinte soha nem igaz teljesen, hiszen a családtagok mindannyian önálló, személyes világképpel rendelkeznek. Vannak egészen szélsőséges példák a családon belüli világkép különbségeire, például a Rajk-testvérek, akik

közül az idősebb, Endre, nyilas politikus volt, a Szálasi-kormány kormánybiztosa, míg öccse, László a kommunista eszmék híve lett, belügyminiszter, majd egy koncepció per áldozata. Vagy a Sík-testvérek, akik közül az idősebb, Sándor, piarista szerzetes, tartományfőnök, a fiatalabb, Endre, diplomata, kommunista politikus, külügyminiszter.

Hasonló politikai széttartás a Károlyi család tagjai között is megfigyelhető. Az 1808-ban történt magyarországi visszaköltözés utáni első generáció három férfitagja, István, Lajos és György a még nem modern, de már polarizálódott politikai palettán különböző helyeket foglalt el: István mérsékelt konzervatív, Lajos császárbarát, György pedig mérsékelt reformer volt. Összefűzte őket a hazaszeretet, a családi vagyon megőrzésének parancsa, a jótékony arisztokrata szerepe. Politikai irányultságuk azonban különbözött. Utóbbi azonban sokszor megfert az előbbiekel, hiszen például a szabadságharc bukása után, míg István fogságban volt, Györgynek pedig menekülnie kellett, a családi hitbizomány gondnoka a császárhű Lajos lett, aki gondoskodott egybentartásáról, értékmegőrzéséről, igaz, a szabadsághoz szükséges váltásdíj megteremtéséről is.

Három generációval később, a 19-20. század fordulóján valami hasonló figyelhető meg Károlyi Mihály (1875–1955) és Károlyi József (1884–1934) életében és felfogásában is. Apjuk, Károlyi Gyula, az előbb említett György fia volt, anyjuk azonban különböző, tehát a gyermekek féltestvérek voltak. Károlyi Mihály anyja Károlyi Georgine – Károlyi Ede lánya, Károlyi István unokája –, aki azonban 1878-ban meghalt, s ekkor apja elvette Pálffy Geraldinét; ebből a házasságból született Károlyi József. Egy szűk évtized volt közöttük, de ez önmagában nem adja magyarázatát annak, hogy miért lett az idősebb testvérből saját meghatározása szerint is baloldali poli-

Károlyi Mihály a csehországi Franzensbadban 1890 körül
(Fotó: Ludwig Grillich)

tikus, a fiatalabból pedig legitimista, miért kerültek szembe egymással politikailag, anélkül, hogy gazdasági körülményeikben ártani akartak volna a másoknak.

A második házasság után Károlyi Mihály elkerült apja közeléből, s anyai nagyanyja, Kornis Clarisse nevelte Fóton – aki, hamarosan összeházasodott Károlyi Sándorral, Károlyi Ede testvérével. E családon belüli házasságok egyértelműen a birtok egybentartását szolgálták. A fóti környezet pedig jelentős módon befolyásolta Károlyi Mihály gondolkodását, világképét. Anyjával kapcsolatban, akire egyébként nem emlékezett, hiszen hároméves volt, amikor meghalt, a családi legendárium azt közvetítette, hogy ő is gyűlölte a Habsburgokat, s fiatal korában, átkocsizva Bécsen, egész idő alatt lehunyva tartotta a szemét, hogy a városból semmit meg ne lásson. A későbbi miniszterelnököt Fóton elsősorban a családi nevelés, testi hibája, Károlyi Sándor – anyai nagyanyja második férje – és a kastély könyvtára befolyásolta. Az első megtanította, hogy különleges helyre született, mert nagy vagyon várományosa, emiatt tisztelet jár neki. A vele született rendellenesség, későbbi beszédhibája ugyancsak elfordította a többi embertől, s a kiválasztottság tudata mellé frusztráltsággal látta el. Károlyi Sándor személye és az általa közvetített példa azonban éppen ellenkezőleg, lazította a személyes–társadalmi merevségeit. Nagybátyja ugyanis a család előző generációiban is jelentős szerepet kapott, a közjóra tekintő felfogást közvetítette számára. Mint a szövetkezeti mozgalom magyarországi megalapítója, támogatta a kisiparos és földművelő rétegeket, s a „történelmi”, vagyis nemesi eredetű osztályt szerette volna vezetésre alkalmassá tenni. Kevesett törődött a belpolitikában általánossá vált közjogi kérdésekkel, sokkal inkább a gazdasági fejlődést kívánta elősegíteni. Mindez párosult benne a Károlyi családban szintén hagyományos katolicizmussal, s önzetlenséggel, őszinte valóságossággal a keresztényi erények és a – fizikailag, társadalmilag – gyengék védelme mellé állította. Ami egyben azt is jelentette, hogy a szabad verseny, a kapitalista termelés viszonyaival szemben állt, ez pedig bizonyos értelemben modernizáció ellenességet is

jelentett. Károlyi Mihály elismerve nagybátyja jó emberi tulajdonságait, mégis az ő környezetében felnőve, vele szemben alakította ki a maga, hozzá képest baloldali felfogását.

A fóti kastélyban a 19. század végén két szintet foglalt el a családi könyvtár. Első darabjait még Károlyi Mihály ükapja szerezte, s az 1800-as évek elejétől minden tulajdonosa folyamatosan gyarapította. Az első időkben a magyar nyelvű könyvek háttérbe szorultak a család hagyományos frankofil beállításának megfelelő francia és más idegen nyelvű kötetek mellett. Károlyi Mihályra sem magyar szerzők művei gyakoroltak nagy hatást fiatalon, hanem előbb Jules Verne regényei, majd a francia forradalomról szóló művek, aztán a Nagy Enciklopédia Isten címszava, amit maga Voltaire írt. Legalábbis későbbi emlékezésében ezeket említette. Az említett munkák valamilyen szempontból szemben állnak a történelmi hagyomány által elfogadott világregnddel: Verne regényei a tudás,

Károlyi Georgine, Károlyi Mihály édesanyja (1852–1878)

az ismeret felé tágítják, a francia forradalom a társadalom- és a hatalomértelmezést bővítette, Voltaire megállapításai pedig a személyes Isten felé vezető út egyik állomását jelentik azáltal, hogy különválasztják a Teremtőt az általa teremtett világtól. Ezek az olvasmányok, amelyek hatására megrendült a kamasz hite a buzgó vallásosságban, Károlyi Sándort arra sarkallták, hogy valami ellenszert találjon a liberális elgondolásokra, s ezért adta unokaöccse kezébe Marx alapművét, A tőkét. S mindazokhoz a késztetésekhez, amelyeket Károlyi Mihály az említett könyvekből szerzett, párosult még az anyja által vallott Habsburg-ellenesség, amelyről, ahogy már volt szó róla, családi közvetítés segítségével értesülhetett.

Károlyi Mihály mint az egyik legjelentősebb magyar arisztokrata család tagja, fiatal korától kezdve sokat utazott. A rokoni kapcsolatai miatt gyakran járt Franciaországban, de Nagy-Britannia, az Egyesült Államok és Ceylon is néhány kiragadott állomás fiatalkori úti céljai közül. Több, mint jelzés-

Nagykárolyi Károlyi Sándor gróf (1831–1906), Károlyi Mihály nevelőapja

értékű, hogy Ausztria és Németország nem szerepelt utóbbiak között. A külföldi tapasztalatok, bár inkább személyes élményekkel jártak, ott hagyták nyomukat lassan alakuló, bizonyos pontokon felmenőitől különböző világképén. Politikai pályáját az új század első évében, huszonhat éves korában kezdte a szabadelvű párt programjával – de ekkor még a parlamenti képviselőségig sem jutott el. Az évtized végén a Függetlenségi Párt programjával azonban már igen. Ekkor kezdődött politikai pályája, amely az első világháború befejezéséig parlamentáris keretek között folyt tovább. Mivel a történelmi körülmények hatására a gyakorlati politizálás keretei a választási célokhoz és ígéretekhez képest mindig képlékenyekké válnak, Károlyi Mihály is változó pártok között – amelyek között saját maga által alapított is volt –, fejtette ki nézeteit, pillanatnyi elgondolásait. De mindvégig ellenzékben, nem közösségben a kormánypártokkal. A háború utolsó évei az ő nézeteit is radikalizálták, és amikor ráértett a háterszág, valamint a frontok lakóinak együttes békevágyára, maga is evvel az eszmével szerzett népszerűséget. 1918 októberének végén, a Nemzeti Tanács megalakulása és az őszirózsás forradalom idején nagy tömegtámogatása volt – Budapesten –, s József főherceg IV. Károly nevében miniszterelnökké nevezte ki. Károlyi felmentést kért az uralkodónak tett esküje alól, amit meg is kapott, s megkezdődött miniszterelnöki, majd ideiglenes köztársasági elnöki ténykedése, amit hatalomátadás, emigráció, a világháború befejezésével bő két és fél évtized utáni hazatérés, párizsi nagykövetségi szolgálat, majd 1949-től haláláig, 1955-ig újabb emigráció követett. Az elmúlt több mint hat évtizedben megítélése ellentmondásos volt, politikai szimpátiák és ellenérzések befolyásolták azt. Ennek oka az, hogy Károlyi szembeállt a történelmi hagyománnyal, de nem találva elképzeléseinek polgári/középosztályi támogatókat, ahhoz a szélsőbal elképzeléshez csatlakozott, amely ellenerőként a múlt század elején jelen volt, és amely demokrácia helyett, 1945 után is, a megelőző kormányzásokhoz képest maga sem tudott mást, csupán a tekintélyvelvet középpontba emelni.

(Folytatjuk...)

Az újpesti ONCSA-telep nyomában 6. rész

Az Országos Szociális Felügyelőség ügyvezető elnökének nevében, a szociális felügyelő levélben fordult az ONCSA-telepeket létesítő települések vezetőihez. Az 1941. július hó 28-án kelt levél hangsúlyozza, hogy az ONCSA-telepen élő szegény lakosságot elsősorban gazdasági eszközökkel, a háziipar lehetőségének megteremtésével kívánják támogatni. E kormányzati döntés megszületése nyomán a terület felügyeletével megbízott szakember pontokba szedve ismertette a településvezetők feladatait: „Ezzel kapcsolatban utasítom Alispán/Polgármester Urat, hogy a jóváhagyott szociális munkaterv és a költségvetésében szereplő háziipari tevékenység megszervezésénél és lebonyolításánál a következők értelmében járjon el:

1.) A munkatervekben részletesen kell ismertetni a háziipari célokra előirányzott összegek rendeltetését. Nem elég tehát annak feltüntetése, hogy a háziipari telepek létesítésére anyag és munkabér kölcsönt juttat, hanem pontosan fel kell tüntetni és részletesen indokolni: melyik községben milyen természetű háziipart akar megindítani, a nyersanyag hol és milyen mennyiségben áll rendelkezésre, hol és hány tanfolyamot óhajt rendezni és a termelt árucikkeket milyen módon tudják értékesíteni

2.) A háziipari munkatervet és költségvetést előzetesen meg kell tárgyalni az illetékes m. kir. háziipari felügyelővel. A munkatervet és költségvetést csak abban az esetben hagyom jóvá, ha a háziipari címnél a háziipari felügyelő láttamozása szerepel. A törvényhatósági háziipari munkatervet a Szociális Felügyelőség az iparügyi minisztérium illetékes ügyosztályával és a Magyar Háziipari Központtal letárgyalja.

3.) A fennálló törvényes rendelkezések értelmében az Iparügyi Miniszter engedélye nélkül háziipari tanfolyamot tartani nem szabad. Ha rendezésének szükségessége felmerül

Alispán/Polgármester Úr az illetékes háziipari felügyelő útján kérjen engedélyt tanfolyam tartására, egyúttal pedig jelentse ezt nekem, hogy a magam részéről is az iparügyi miniszternél biztosíthassam a tanfolyam engedélyezését. Az Iparügyi Miniszter az általa engedélyezett tanfolyamok oktatójának díját és utazási költségeit fedezni szokta; ezeknek a költségeit tehát Alispán/Polgármester Úr csak abban az esetben vállalja a nép- és családvédelmi költségvetés terhére, ha azokat az iparügyi miniszter biztosítani nem tudja. Az iparügyi miniszter engedélye azonban az ilyen tanfolyamok tartásához is kell.

4.) A munkaterv elkészítése előtt számba kell venni a törvényhatóság területén már eddig működő háziipari cégeket és szövetkezeteket és határozni kell az irányban, hogy vajon a szociális célt nem jobban lehet-e elérni azzal, ha Alispán/Polgármester Úr ezek a már megfelelő üzleti összeköttetésekkel, piaccal és esetleg kiviteli lehetőséggel rendelkező vállalatok közül bíz meg egyeseket bizonyos háziiparok fejlesztésével, és a háziipari célra előirányzott összeget vagy annak részét inkább ezeknek adandó kellő feltételekhez kötött kölcsön formájában használja fel. Új telepek közvetlenül a közjóléti szövetkezet útján történő létesítésénél ugyanis fennáll az a veszély, hogy a kezdeti beruházások nagy összeget igényelnek és a már meglévő háziipari telepek kiépített szervezetét, munkásainak foglalkoz-

Az egykori ONCSA-házakat Újpesten a Reviczky, a Janda Vilmos és Labdarúgó utcában találjuk (Fotó: dr. Udvarvölgyi Zsolt)

tatását veszélyeztetik. Ha már meglévő háziipari vállalkozók részére ad a törvényhatóság vagy a közjóléti szövetkezet kölcsönt, természetesen ki kell kötni azt, hogy a kölcsönt csakis nyersanyag vásárlására és a munkabérekre szabad felhasználni és kötelezni arra, hogy a kölcsön szociális természetének megfelelően a már addig is foglalkoztatott munkáslétszámon felül újabb, elsősorban a sokgyermekes családokból kikerülő munkások foglalkoztatását kell biztosítani és állandóan kimutatni. Kíváncsú az, hogy Alispán/Polgármester Úr a kölcsönbe részesített vállalkozóknál, egyesületeknél, szövetkezeteknél a közvetlen ellenőrzés és betekintés lehetőségét is biztosítsa (az egyesület vezetőségébe, igazgatóságába megbízottjának megválasztása, meghívása útján). A törvényhatóság, illetve a közjóléti szövetkezet kösse ki azt is, hogy mely községekben kell munkásokat a juttatott kölcsön fejében foglalkoztatni.

Ha Alispán/Polgármester Úr a vármege területén működő ilyen háziipari vállalatok támogatásával óhajtja a háziipart, mint szociális segítőeszközt igénybe venni, a munkaterv indokolásába a támogatni kívánt természetes vagy jogi személy neve, cége és pontos címe felveendő, hogy a Felügyelőség az illető hitelképességéről, üzleti tevékenységéről és az eddig élvezett állami, vagy más támogatásról meggyőződjék. Mivel a háziiparosokat és vállalatokat az iparügyi miniszter úr is szokta segéllyel és kölcsönrel támogatni, szükséges, hogy az iparügyi tárca és az általam ilyen célokra adott támogatások között a megfelelő összhang meg legyen. Ezért ilyen célra a munkaterv költségvetésének jóváhagyása után év közben is csakis előzetes külön hozzájárulások mellett lehet adni kölcsönt.

A nagytétényi ONCSA-mintabáz tornácsos udvari bomlokzata (Fotó: ONCSA-propagandafüzet)

Az Alap támogatását élvező természetes és jogi személyek működését a legszigorúbban ellenőrizze. Az ellenőrzésbe az illetékes háziipari felügyelőt is be kell kapcsolni. A jövőben az Országos Népi és Családvédelmi Alap által kezdeményezett, vagy támogatott háziipari termelés és értékesítésnél csakis keresztény származású egyének és ilyennek minősíthető vállalatok támogathatók, csakis keresztény vállalatokkal köthet Alispán/Polgármester Úr, vagy a közjóléti szövetkezet megállapodást. A már meglévő, nem keresztény kereskedőkkel fennálló üzleti viszonyt minél előbb meg kell szüntetni. [Akkoriban már életbe léptek az ún. zsidótörvények, amelyek többek között a zsidók társadalmi és gazdasági életben elfoglalt arányát korlátozták – a szerk.] A Felügyelőség belföldi piacokon a háziipari érdekképviselőt, kivétel terén pedig a M. Kir. Kereskedelmi Hivatal, illetve a Magyar Háziipari Kiviteli Szövetkezet útján készségesen hozzásegíti a törvényhatóságokat és a közjóléti szövetkezeteket új üzleti kapcsolatok létrehozásához.

5.) A Magyar Háziipari Központot, mint társadalmi egyesületet támogatom abból a célból, hogy a törvényhatóságok (közjóléti szövetkezetek) háziipari tevékenységében tanácsal, útbaigazítással, szakértők kiküldésével, az értékesítés megszervezésével, belföldi vagy külföldi kereskedelmi ügyletek létrehozásával stb. rendelkezésre álljon. Hozzájárulok tehát ahhoz, hogy Alispán/Polgármester Úr háziipari ügyben közvetlenül forduljon a Magyar Háziipari Központoz (IV. Eskü út 6.), de minden ilyen a Központoz intézett megkeresésének másolatát egyidejűleg a Szociális Felügyelőséghez is fel kell terjesztenie.

6.) A háziipari termelés megszervezésénél elsősorban figyelembe jön az önálló háziipar, amikor a lakosság ruháját, gazdasági eszközeit, házbútorait és berendezését, ágyneműjét maga készíti. Ennek megszervezését különösen Alispán/Polgármester Úr figyelmébe ajánlom. Itt különösen figyelemmel kell lenni arra, hogy a lerongyolódott ruha, fehér- és ágynemű nélküli lakosság lehetőleg maga készítse el, vagy falujában készíttesse el a maga termelte kender vagy len feldolgozásával. Az önálló háziipart a Népi és Családvédelmi

Alap erőteljesen támogathatja azzal, ha a rászorulóknak munkaeszközök (szövőszékek stb.), nyersanyag beszerzésére kölcsönt, ingyenes vagy kedvezményes árú kender-, len vetőmagot ad, nyersanyagot (pamutfonal) központilag szerez be és oszt szét. Lehetőleg arra kell törekedni, hogy a támogatott háziiparosok otthon dolgozzanak.

7.) Az önellátó háziipar fejlődésének biztosítása után lehet szó az eladásra termelő háziipar fejlesztéséről. Elsősorban olyan háziipari cikkek termelését kell elősegíteni, amelyek a vármegye lakosságának közszükségletét alkotják. Ezek: ruházat, a fehér- és ágynemű, bútortart, házi és gazdasági eszközök, fazekas áru stb. Ha olyan cikkek előállításáról van szó, amelyek a vármegye területén, vagy azon kívül kerülnének értékesítésre az értékesítés biztosítása lehetőleg még a termelés megindítása előtt történjék meg.

8.) Háziipari célokra csakis olyan természetű kezdeményezések, támogatások, anyag és munkabérek kölcsönök irányozhatók elő, amelyeknél a nyersanyag belföldi eredetű és a vármegye területén rendelkezésre áll (kosárfűz, gyékény, kender, len, gyapjú, szalma, kukoricalevél, fa, anyag, cirok, toll stb.). Különös esetben megengedhető, hogy a vármegye határain kívül, annak közelében előforduló, vagy rendelkezésre álló külföldi nyersanyagok is felhasználhatóak.

9.) Figyelembe kell venni azt is, hogy a háziipari termelésre kiszemelt községek lakosaiban van-e kedv és érzék a tervezett munkához. Sokszor megtörténik, hogy a nagy lelkesedéssel megindított munka éppen a segíteni kívánt néprétegek körében nem talál megfelelő érdeklődésre és a kiszemelt munkásoknak hiányzik a megfelelő kezűesség.

10.) Amennyiben a közjóléti szövetkezetek közvetlenül óhajtják az értékesítést megszervezni, illetve a háziipari kivitelbe bekapcsolódni, ehhez szintén a Felügyelőség jóváhagyása szükséges. A közvetlen belföldi és kereskedelmi ügyletek kötésének feltétele, hogy a szövetkezetek megfelelő, az illető háziipari ág termelésében és értékesítésében teljesen jártas, kereskedelmi gyakorlattal rendelkező szakember álljon rendelkezésére.

11.) A Nép- és Családvédelmi Alap támogatásával működő háziipari telepek és köz-

jóléti szövetkezetek országos jellegű kiállításokon és mintavásárokon való szereplését a felesleges verseny elkerülése érdekében a jövőben központilag szervezem meg. A helyi jellegű kiállításokon és vásárokon való részvételhez vagy saját önálló kiállítás rendezéséhez előzetes engedélyem szükséges, természetesen a kiállítási törvényben foglalt jogszabályok betartása mellett.”

A levelet tartalmazó akta 1942. május 23-án került Újpest város irattárába. Kutatásaim során nem találtam arra történő utalást, hogy a településen a fenti elgondolásból bármi is megvalósult volna. Bár a korabeli politika átítatta az Országos Szociális Felügyelőség kezdeményezését, az módszereit tekintve mégis pozitív, előremutató volt, hiszen a „Hálót adj, ne halat!” szemléletmódot tükrözte.

Befejezés

Érdekes adalék, hogy az 1941. évi lakás-átadások és beköltözéseket követően, de főleg 1945 után az ONCSA-telep említése ritkán jelenik meg az általam vizsgált forrásokban. Mindazonáltal az bizonyosnak tűnik, hogy az újpesti ONCSA-telepen lakó gyerekek a közeli Megyeri úti Általános Iskolába jártak. Az újpesti ONCSA-telep házai felett elrepült az idő. Napjainkban jórésztük felújítva, átalakítva már nem sokat mutat az eredeti állapotából. Feltételezésem szerint teljesen érintetlen állapotban lévő ház már nem található a környéken. Az épületek azonban kisebb-nagyobb változtatással ma is őrzik a tervezők által megálmodott formákat és így sajátos mementóivá váltak a 20. századi Magyarország e kiemelkedő szociális programjának. □

A rákospalotai ONCSA-telep egy jellegzetes ikerháza 2013-ban (Fotó: Rátonyi Gábor Tamás)

Újpesti úttörténet: A Vasút utcától a Görgey Artúr utcáig, 16. rész

A Görgey Artúr utca 43. számú házban működő felnőtt háziorvosi szolgálat 1998. évi kiköltözése után a rendelő helyiségét felújították és akadálymentesítették, az épület utcafrontján több bejáratot megszüntettek, illetve áthelyeztek – a régiek nyomai ma is láthatók. Ezt követően 2000. december 1-étől itt működött a Pozsonyi utcai rendelőből átköltöző felnőtt háziorvosi ügyelet.

Nem sokkal messzebb, a Szülőotthon keleti oldalán az évtized közepéig egy üres telek mutatkozott, amelyet 1995 februárjában munkagépek vettek birtokba. A 75. számú lakóházat 1996. március-április körül hozták tető alá, bár a földszintjén üzleteknek helyet adó épület tervezőjét és kivitelezőjét feltűnítő emléktáblán a teljes kiépítettség 1997-es évszáma szerepel.

Az új évezred elejére esik utunk 29-33. számokat viselő kétemeletes panelszerkezetű épületének modernizálása. A ház új külső burkolatot kapott, és 2002-ben tetőzetének téglafalazatú beépítésével nyert új lakószintjén három 95 m²-es négyszobás, és három 105 m²-es, ötszobás lakást alakítottak ki.

Az új évezredben egyetlen új épület született az út mentén. A Vécsey utca torkolatánál lévő háromszög alakú, sokáig gazdátlan szabad területet az 1990-es évek elején bekerítették. Az így létrejött udvarra a Vécsey utca felől lehetett beállni – Görgey Artúr utca melletti kerítése mellett villamosmegálló foglalta a helyet. A telken egy kisebb építmény készült a BKV áramátalakító állomása mellett, másik végén, a telek csücskéhez közel a Görgey Artúr utca felőli oldalon pedig egy lakókocsi állt nagyjából 1993-1994-ig. Ekkor használatos kereskedés működött mintegy 1996-ig, majd az ismét üressé váló területen 2000-ben kezdték el a ma 92. házszámot viselő, íves homlokzatú lakóház építését.

Ez év októberében a földszint tetőzete, illetve első emeletének járószintje készen volt, 2001-ben pedig átadhatóvá vált a Görgey Artúr utca máig legfiatalabb épülete.

Utunk burkolatának rossz állapota évek, sőt évtizedek óta nehezítette a közúti járművek forgalmát, felújításának kérdése intenzívebben az M0-ás Duna-híd építésével kapcsolatban merült fel. A 2003-ban még 2006 év végi átadással vizionált híd megvalósításáról Újpest Önkormányzatának a Fővárosi Önkormányzattal, a Gazdasági Minisztériummal és a Nemzeti Autópálya Rt.-vel folytatott tárgyaláson sikerült megállapodnia az új hídról érkező forgalom „levezetésének” kérdéseiről is, az újpesti úthálózat korszerűsítését kormányzati és fővárosi támogatással kívánta elérni. Eszerint a kormány vállalta a Váci út burkolatának korszerűsítését és részben szélesítését, a főváros és Újpest pedig megegyezett arról, hogy közösen megépítik a Külső Szilágyi utat és Szilágyi utcát összekötő felüljárót, valamint az utcát teljesen átépítik, és – az Újpest című lap 2003. július 17-i száma szerint – „a későbbiekben sor kerülne a Görgey út felújítására is”.

2005 őszén a Szilágyi utca Görgey Artúr és Tábor utcák közötti szakaszának korszerűsítésére a megegyezés keretében került sor. A szeptember elején kezdődő munkálatok során a villamospálya nyomvonalát részben módosították, emiatt szeptember 18-ától az újpesti szakasz teljes vágányzára miatt pótlóbuszok jártak a villamosok október 19-i újraindulásáig. A vágányok a Szilágyi utcában nagyrészt új nyomvonalra kerültek, a sínparókat közelebb helyezték a vasútállomás épületéhez, ezért ívkorrekciót hajtottak végre a Görgey-Szilágyi csomópontban. A villamosok október 24-én még a Görgey Artúr utcai régi, másnap, 25-étől pedig már a vasútállomás épülete elé telepített új megállót használták, akkortól a felszabadult régi megállókat csak a pótlóbu-

szok érintették alkalmoszerűen. Utunk második jelzőlámpás csomópontjává lépett elő a keleti vége, miután a Szilágyi utcai új 2x1 sávú útpályát és a kapcsolódó Főti út fölötti új közúti felüljárót december 19-én ünnepélyes keretek között átadták a forgalomnak.

A villamosoknak az István úti kanyarban sem kellett már lépésben haladniuk, miután 2004. április 3-9. között kicserélték mindkét íves vágányt, elbontva a korábbi, erősen megkopott sín párokat. A Külvárosi Kávéház előtti ötutcsás csomópont úttestének átépítése két évvel később, 2006. szeptember 13-án startolt: a hónap végéig felszedték a nagy kockakő burkolatot, a közúti járművek ezt követően aszfaltúttesten haladhattak át minden irányba.

Erre járt éjjelenként a 14É jelű busz is Káposztásmegyer felé a Szilas-patak melletti végállomásáig, amely 2005. szeptember 1-étől a főváros éjszakai autóbusz-hálózatának átszervezésével 914-es jelzéssel a II. lakótelepet kapcsolta be az éjjeli közlekedésbe: új végállomását a Megyeri útnál jelölték ki.

Ekkortól a 914-esek a Dél-pesti Autóbuszgarázstól érkeztek.

A Görgey Artúr utca majdnem teljes hosszában még egy ideig kockaköves maradt. Helyenként igen „foghíjas” útburkolata mellett a villamossíneket két oldalról szegélyező, itt-ott elmozdult és kiemelkedett betontéglák nehezítették a közúti járművek zavartalan közlekedését. Az út állapotának szemléltetésére 2008 áprilisában sajátosan groteszk műalkotást készített Somos Zsuzsa újpesti képzőművész: az úton áthaladó autók itt leesett díszlámpáit összegyűjtve, „emlékművet” állított az Erkel Gyula utcai sarkához közeli villamos felsővezeték tartó oszlopra. A mindössze egy napig látható alkotással Újpest e nagy forgalmú főútjának igen rossz állapotára kívánta felhívni a figyelmet. Az út Külvárosi kávéház és Kiss Ernő utcák közötti legforgalmasabb szakaszának átépítése szerepelt a főváros 2008. évi fejlesztési tervében, nyáron pedig ennek kézzelfogható jele is megmutatkozott: július végén a szakasz villamospálya melletti kockakő burkolatát felszedték, helyére aszfaltot terítettek.

Nyár végére öltött testet Budapest tömegközlekedési hálózatának teljes átszerve-

zése. A 2008-as Paraméterkönyv bevezetésével a Budapesti Közlekedési Zrt. a takarékossgot célozta meg, egyúttal számos fejlesztésre is sor került. A két lépcsőben bevezetett változtatások egyik eleme volt a gyors autóbuszjáratok addig piros számmal és kerettel való jelölése helyett a járatszám után E betűs megkülönböztetése, ez „itt” 2008. augusztus 21-étől a Görgeyt keresztező „piros” 20-as 20E jelzéssel történő felváltásában mutatkozott meg. Szeptember 5-én utazhattunk utoljára a „fekete” 20-assal, amely másnapról 220-asként került be a köztudatba. 6-án, szombaton a takarékoság jegyében első ízben vált két kocsissá hétvégékre és ünnepnapokra a Görgeyn haladó 14-es villamos. Szintén e naptól barátkozhattak a környékbeliek az Újpalota és Cérnagvár közötti, Főti útról erre „kanyarított” 96-os buszjáratral.

E változással az 1950 óta itt járó, legutóbb a vasútállomás és Cérnagvár között ingázó 47-es autóbuszjáratról kellett az újpesztieknek búcsút venniük. (A járat Mikes Kelemen utca megállóhelye a Cérnagvár felé még 2000 táján megszűnt.) Az ide beosztott kis méretű Ikarus 405 típusú midibuszok mellett az új évezredben ismét egyre többször mutatkoztak „hagyományos” Ikarus 260-as szóló autóbuszok is, 2008. szeptember 5-i utolsó üzemnapján mindkét típus képviseltette magát. A történeti hűség kedvéért írjuk meg: e napon a „kicsiket” a BPI-407 rendszámú busz képviselte, míg a legutolsó 47-es utasait a vasútállomástól 22.30-kori indulásával a BPI-263-as Ikarus 260-as vitte – részben a Görgey Artúr utcán át.

(Folytatjuk...)

47-es autóbusz a Szülőotthon épületével, a járat megszűnése előtt két nappal (Fotó: Krizsán Sándor)

Járványkórház az újpesti régi temetőben

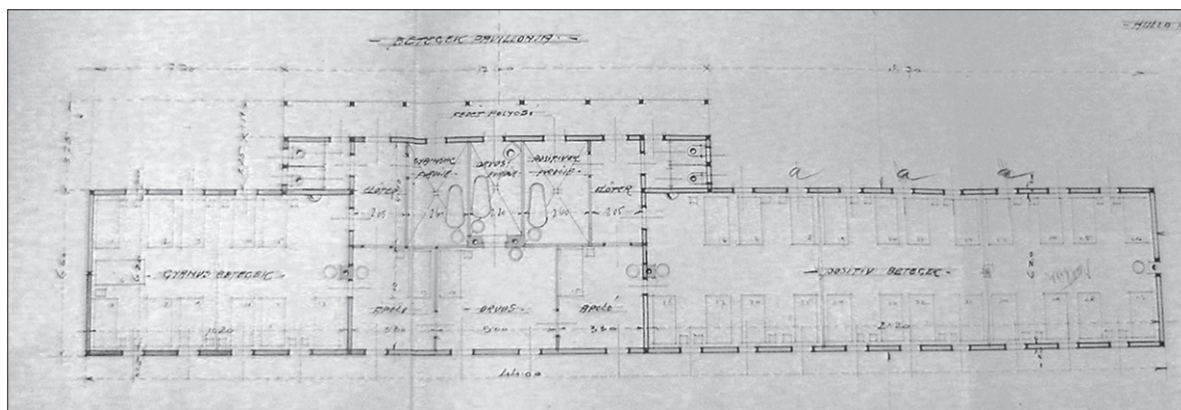

A 19-20. század fordulóján, a heveny fertőző betegségek sorában a kolera volt az első, amely az 1910-es évek közepéig Újpesten is szinte állandóan pusztított. A járvány 1883-84-ben igen erős volt, aminek következtében a képviselőtestület ülésein többször is olyan intézkedést hoztak, amely megteremtette a betegek elkülönítésének lehetőségét. Erre a célra berendezték és kórházként használták a régi temetőben lévő üres és használaton kívül álló, 1840-ben épült kápolnát. A kápolna műszaki állapota azonban egyre nagyobb mértékű felújítást követelt. A javítási munkálatok gyakorlatilag felémésztették az összeget – akkori értékben – 3000 Ft-ot, amit Wolfner Gyula újpest börtömgártulajdonos végrendeletében a kórház létesítésére és a községi iskolára hagyományozott.

A helyreállított kápolnát 1896-ban, az akkor épülő esztergomi vasútvonal miatt le kellett bontani. Ezt követően a község a fertőző betegek elkülönítésére a Baross utcában egy ötszobás lakást bérelt, ám az 1910-ben kitört újabb kolerajárvány kitörésekor az épület már nem felelt meg az egészségügyi elvárásoknak. Az akkor már rendezett tanácsú város képviselőtestülete a régi temetőben jelölte ki az új járványkórház területét. 20 000 korona költséggel hat barakk-szerű épületet emeltek, amely 50 beteg ellátására biztosított helyet.

A kórház vezetője a városi ügyvezető orvos volt, a betegeket egy, a kórházban bent lakó orvos és három ápolónő látta el. A járványkórház 1932-ig működött. A korabeli tervek, amelyek több szempontból is érdekes adalékkul szolgálnak, a Budapesti Fővárosi Levéltárban, Újpest 1896–1931 közötti építési iratai között találhatók.

A város régi temetője a Dugonits utca (Budapest északi határa, a Budapest–Esztergom vasútvonal) – Apponyi utca (ma Mártírok útja) – Tél utca – Pozsonyi út és a BÚR telep által körbezárt területen helyezkedett el. Ma itt található a Pozsonyi úti lakótelep, múltjára utaló közismert nevén a „Szellemtelep”, amelynek nagyobb része köztemetőként, kisebb része pedig római katolikus, valamint izraelita temetőként szolgált. A helykijelölés időszakában, 1910-ben már készültek a jelenlegi Megyeri Temető tervei, mert a régi temető gyakorlatilag „megtelt”. (A régi temető Apponyi utca és a Tél utca sarkán lévő bejáratának megépítéséhez 1912-es keltezéssel készült terv, az új kerítés felállításának részeként. Két évtizeddel később, az 1930-as évekből a régi temető felszámolási-parkosítási elképzeléseiről több helyszínrajzi változat is fennmaradt. Valamennyi közös volt abban, hogy – tiszteletben tartva a vallási hagyományokat – a zsidó temetőt meghagyta volna. A katolikus temető egy részéből a halottakat áttelepítették volna a

A járványkórház központi barakkjának tervrajza

Megyeri temetőbe és a sírkert egy részét felszámolták volna. A terület az Apponyi utcai bejárat mögött, emléksíroknak fenntartott helyekkel idézte volna korábbi funkcióját. A legutolsó terv készítői, többszintű parkosítással gyermekjátszóteret, tejjívót és szánkódombot álmodtak a temető területének mintegy 50%-át átalakítva. Végül az 1960-as évek elején a temetőt – a vallási hagyományok semmibevételével – teljesen felszámolták. Sic transit gloria Mundi – Így múlik el a világ dicsősége.)

A képviselőtestület 1910-ben, a zsidó temető keleti kerítése mentén jelölt ki a járványkórház számára mintegy 1000 négyszögölnyi területet (1 négyszögöl $\approx$ 3,4 m²). Bejárat a Dugonits utca felől nyílt, balra helyezkedett el az iroda és a kórház felügyelői lakása, jobbra a fertőtlenítő állomás, e mögött pedig a gazdasági épületek (kocsiszín, fészer). A főépület alaprajza az egészségügyi szempontok szerinti funkciók logikus sorrendjének felelt meg. Elkülönítve helyezték el a fertőzésgyanús és a fertőző betegek kórtermeit saját fürdővel és WC-blokkal, középen pedig az orvosi és ápolói szobákat, az azokhoz tartozó fürdőszobával. A fertőzésgyanús betegek részére 10, a pozitívnak nyilvánított betegek részére 23 ágyas terem alakítottak ki. Egy nagyjából 10 négyszögölnyi területet önállóan lekerítve, egy 14 ágyas elkülönítő barakkot is emeltek. (A tervek alapján feltűnik, hogy míg a főépületben és a felügyelői lakásban angol WC-ket alakítottak ki, az elkülönítőben csak árnyékszékek működtek, igaz elkülönítve a betegek, az orvos és az ápolók számára fenntartott illemhelyeket.)

A járványkórház területén ugyancsak önálló épületként épült meg a proszektúra, azaz a halottasház. A kórház számára saját kút táplálta a 800 m³-es víztartályt, amely a szükséges állandó vízellátás feltétele volt. A 317./kg. közgyűlési határozat értelmében, a járványkórház felépítéséről szóló építési szerződést a város nevében dr. Ugró Gyula polgármester írta alá Ehrenwald László újpesti építési vállalkozóval. Bár a határozat meghozatalakor a város 20 000 korona költséggel számolt, a szerződés már 40 000 korona összegről szólt. A feladat fontosságát jelzi, és a barakk-szerű megvalósítást igazolja, hogy a munkát – a teljes felépítéssel és felszereléssel együtt – a vállalkozó köteles „[...] a munka átvételétől

számított három hét alatt pontosan és hiány nélkül elkészíteni [...]”.

A levéltárban elhelyezett dokumentációban, a nemzetiszínű fonallal átkötött és az utolsó oldalon a város viaszpecsétjével lezárt anyagban megtalálható maga a szerződés, a tervek, a kapcsolódó műszaki leírások és az ajánlati költségvetés, valamint egy országos jogszabály alapján összeállított (654. számú) nyomtatvány, amelynek címe: „Általános feltételek az állami és törvényhatósági épületek létesítésénél előforduló, vállalati úton előállítandó munkákra és szállításokra”. Ezek a feltételek/előírások mindazon, az építőiparban meglévő szakágra vonatkozó előírásokat tartalmazták, amelyek alapján a műszaki átadás-átvétel egyértelműen elvégezhető volt.

Ehrenwald László fakereskedő és építési vállalkozó „[...] Újpest legrégibb fakereskedő családjából származik. Már ifju korában atyja üzletében nagy szakértelmet sajátított el s ma már Újpesten kívül az ország nagyobb városaiban is ismerik cégét. [...] végzett nagy állami munkákat, a MÁV. gépgyárnak a Danubius hajógyárnak dolgozik s Földes Ármin építésszel jelentős építkezéseket csinált. [...] cége kapta meg Magyarország területére a katonai barakok építését s 120 darab 15 méteres barakot épített a kincstár részére. Nagyobb újpesti építkezése a járvány kórház volt” – olvasható az „Újpesti Képes Almanach 1914. I-ső” évfolyamában.

Ugró Gyula Újpest című monográfiája 1918–1930 közötti évekre közöl statisztikát, amely szerint ez alatt az időszak alatt 3501 beteget láttak el, közel azonos arányban férfiakat és nőket. A halálozási arány közel 10%-os volt. A járványkórház 1920-ban fogadta a legtöbb beteget, amely adat nagy valószínűséggel az I. világháború befejezését követően a frontokról és a hadifogolytáborokból hazaérkező katonák és családtagjaik fertőzöttségével magyarázható.

Az 1932-ig működő intézmény egyre kevésbé látta el a modern higiéniai igényeket, ezért a város képviselőtestülete 280 kg./1925 számú határozatával új járványkórház, illetve fertőző kórház építését határozta el, amelynek tervezésével Jendrassik Alajos műépítész bízta meg. A Baross utcai Városi Kórház építését – állami segítséggel – 1930 év végén teljesen befejezték. □

DR. KÖRÖS ANDRÁS

Szemelvények dr. Fraknóy Gyula ügyvédi hagyatékából 1947–1957, 1. rész

Nagyapám, dr. Fraknóy Gyula (1891–1958) végigharcolta az első világháborút, számos kitüntetésben részesült, és 1925-ben vitézzé avatták [Világháborús naplóját lapunk 2005. évi 4., 2006. évi 1. és 2. számában, harctéri levelezését 2016. évi 4. számában közöltük]. 1923-tól a Magyar Királyi Postatakarékpénztár tisztviselője, 1942-től vezérigazgató helyettese volt. 1899-től lakott Újpesten, és ügyvédi gyakorlatot is itt folytatott. 1947-ben hivatalából kényszernyugdíjazták és egy időre a nyugdíját is elvették. Ettől kezdődően ügyvédi munkájából élt, amelyet haláláig folytatott. Nemrég előkerült ügyvédi hagyatékában több száz kisebb-nagyobb ügy aktája maradt meg, amelyek bepillantást engednek a korabeli jogi ügyekbe, peres vitákba, és mögöttesen a város lakóinak életébe. Ezekből az aktákból válogattam néhány, az adott kor jellegzetes, mindennapi problémáit tükröző esetet, amelyeket röviden összefoglalva, a személyes adatoktól mentesítve, az iratokból vett idézetekkel mutatok be.

*

A pusztító világháborút követően Újpesten is súlyos gondot jelentett a lakáshelyzet, a megrongálódott épületek helyreállítása, a tüzelőanyag-hiány. A lakásínség „kezelésére” az állam ún. kötött lakásgazdálkodást vezetett be. Létrehozta a lakáshivatalokat, amelyek döntöttek a magántulajdonban lévő lakások, lakrészek igénybevételeéről, kiutalásáról és a bér megállapításáról is. Mindezzel párhuzamosan történt a vállalatok, üzletek államosítása. A kényszerbérletek létesítése az érintettek között számos konfliktus forrása volt.

1. P. J.-nének 1945-ben utaltak ki az N. R.-né tulajdonában lévő Főti úti családi házban egy szoba-konyhás lakást, amelyben ko-

rábban „a megszálló hadsereg lakott és miután azok kiürítették, kiigényelte a lakást és költözött be 1945 július hó folyamán; ehhez a lakáshoz sufni nem tartozott, mert a deszkából csinált sufnit [tüzelő céljára] széjjelhordták”. Az udvaron egy fészker is állt, amelyet bombatalálat ért, azt P. J.-né és férje építette újjá tüzelőfa tárolására. N. R.-né a bírósági keresetében azt adta elő, hogy 1948-tól lakik a tulajdonát képező, most már neki mint tulajdonosnak kiutalt (!) lakásban, P. J.-né pedig „a szomszéd házba költözött, de a lakáshoz tartozó tüzelőtárolót nem ürítette ki, hanem abban hat kecskét tartja, mivel a két ingatlan között nincs kerítés”. Kérte ezért az ingatlanán álló tüzelőtároló birtokba adását és „a kecskék eltávolítását”. Az elköltözött bérlők viszont arra hivatkoztak, hogy a lerombolt sufnit ők állították helyre, ezért annak használata továbbra is őket illeti. (A bíróság döntésére az iratokban nincs adat.)

2. N. B.-né 1948 januárjában megvásárolt egy Nádor utcai házat a háború után holtnak nyilvánított korábbi tulajdonos örököseitől. A házban F. V. üzlethelyiséget bérelt, amelyet lakásként is használt. 1948 májusától rendszertelenül és késedelmesen fizette a havi 112,-Ft bért, ezért bérleti jogviszonyát a tulajdonos 1948. augusztus 1-ével felmondta. Mivel a bérlő a felmondást nem fogadta el, perre került sor. A perben kiderült, hogy az N. B.-nének járó bérleti díjakat adótartozása miatt letiltották, azaz a bért az adótartozás kiegyenlítésére kellett volna fordítani. Az Újpesti Járásbíróság ítéletében megállapította, hogy a bérlő az üzletbért elkéssetten fizette meg, „mégsem találta a felmondást jogalappal bírónak”. A bíróság szerint „akkor, amikor a bérbeadó hallgatóságosan eltűri azt, hogy a bérlő az említett módon [elkéssetten, rendszertelenül] fizesse az egyébként közigazgatásilag letiltott bért, nem gyakorolhatja joghatályosan a rendkívüli

felmondás jogát, csak az esetben, ha a bérlőnek a pontos befizetésre való figyelmeztetése alkalmával igazolja azt a tényt, hogy a közadók befizetést nyertek. [...]. Ilyet a felperes csak állított, de nem bizonyított”. A bíróság rámutatott, hogy „[a] mai nehéz lakásviszonyok között a bér nem fizetése miatt rendkívüli felmondásnak csak komoly érdeksérelem esetén van helye és csakis akkor. A felmondás feltétele a bérbeadó részéről a jóhiszeműség, a bérlő nem menthető késedelme és a lényeges érdeksérelem”.

3. Más esetekben is előfordult, hogy az üzlethelyiség bérlője, anyagi helyzetének elletlenülése miatt kénytelen volt felhagyni kiskereskedelmi vagy kisipari tevékenységével, de elköltözni – más lakhatási lehetősége nem lévén – nem tudott. V. V.-né az István tér 27. szám alatti ún. templombazárban bérelt szatócs üzletet a Római Katolikus Főplébániától, míg a mögötte lévő raktárhelyiségben lakott. 1952-ben az üzlethelyiséget a bérbeadónak felajánlotta, egyben a bíróságtól a havi 97,50 forint üzletbér leszállítását kérte arra hivatkozással, hogy az üzlet megszűntével a helyiségeket lakásként használja, ami lényegesen alacsonyabb jogszabályban meghatározott bér fizetésével járt volna. Ezért a bíróság felszólította, hogy igazolja a helyiségek „szükség-lakásként” való kiutalását, amit a bérlő nem tudott teljesíteni, majd szakértőt rendelt ki, hogy „a vitás bérű bérleménynek 1939. szeptember 1. napján mi volt az alapbére évente pengőben, és ennek ma milyen forintérték felel meg”. A szakértői vélemény nem áll rendelkezésre, de az ügyvédi feljegyzés szerint az eljárást a bíróság megszüntette és a bérlőt a Főplébániát képviselő ügyvéd részére 40 forint perköltség megfizetésére kötelezte (ami azt jelenti, hogy a lakássá történő átmí- nősítési és bérleszállítási kérelemnek nem adott helyt).

4. 1951-ben a kerületi tanács lakásgazdálkodási osztály igénybe vett és T. L., valamint családja részére kiutalt a Bocskai utca egyik közös udvarral rendelkező házában egy udvari bejáratú „betonos szoba helyiséget” azzal, hogy nevezett köteles saját költségen az ugyancsak a házban lakó tulajdonos éléskamráján keresztül „átjáratot” létesíteni a helyiséghez. Ugyanebben a házban a háztu-

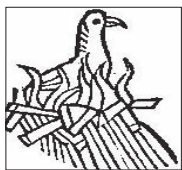
lajdonos veje, K. J. a feleségével és 15 hónapos kisgyermekével két helyiséget bérelt, amelyből az egyik, konyhaként használt helyiség lett volna az igénybe vett „betonos szoba”. A bérlők – a helyzet abszurditását észelve – lakáscsere szerződést kötöttek: megállapodtak, hogy T. L. és családja kiüríti a házban lévő, korábban üzletként használt helyiséget és a részére kiutalt betonos szobát, azt átengedi K. J. és családja részére, míg K. J. és felesége T. L.-ék használatába adja az általa elfoglalva tartott két helyiséget. A lakáscserével a tulajdonos egyetértett. Az érintettek a lakáscsere jóváhagyását kérték a lakásgazdálkodási osztálytól, arra hivatkozva, hogy az „mindannyiuk számára előnyös: T. L. mentesül az átalakítás költségei alól és megfelelő bérleményhez jut, mivel a konyha és a szoba egymás mellett fekszik és közvetlenül az udvarra nyílik, K. J. pedig az apósával [a háztulajdonossal] kerülne részben társas viszonyba, ami ennek a családnak is az érdekeit szolgálná”.

5. A Deák Ferenc utcában lakó 78 éves özv. Sz. F.-né fia a háborúban, férje 1951-ben halt meg. Már ezt megelőzően kiutaltak két szobás lakásából egy szobát V. J.-nek és házastársának, a konyha közös használatával. Az egyedülálló Sz. F.-né eltartási szerződést kívánt kötni a bérlőivel, ennek tervezete 1954-ben elkészült, amelyben – rokonai nem lévén – életfogytiglani tartás, ellátás fejében „áten-

Ügyvédi cégtábla 1945 előtt a Kolozsvári (ma: Munkásotthon) utcából

gedte” lakását részükre. A szerződés megkötésére azonban nem került sor, mert viszonya a bérlőivel megromlott. Az ügyvédi tényvázlásban rögzített nyilatkozata szerint „V.-ék nem tartják be a közös konyha használatára a lakáshivatalban kötött egyezséget, a konyhát egész napon át használják és főként engem a konyha használatában akadályoznak, úgyhogy kénytelen voltam egy kis villanyfőzőt venni és a szobámban ezen főzni. Amellett nem engedik meg, hogy én 78 éves korom mellett kisebb mosást a magam részére végezhessenek, [...] a fürdőszobát lezárják és emiatt nem tudok a szobámba bejutni, mivel a szobámat csak így tudom megközelíteni”. Panaszolta azt is, hogy nevezettek bért sem fizetnek arra hivatkozással, hogy 1954 márciustól júniusig teljes ellátásban részesítették és a lakásba beruházásokat eszközöltek. Az iratokból nem tűnik ki, hogy a jogvita bíróság elé került-e vagy sem, de V. J. és neje valószínűsíthetően elköltöztek a lakásból, mert az iratok között egy későbbi, 1955. március 15-én kötött eltartási szerződés is található, amelyet Sz. F.-né ugyanerre a lakásra mással kötött meg.

6. Gy. S. Mikszáth Kálmán utcai lakóházába az 1940-es évek végén több bérlőt telepítettek be. Egyikük, K. A.-né lényegében „társbérletben” élt a tulajdonossal, egy, csupán ajtóval elválasztott szoba kizárólagos és a konyha közös használata illette meg. Közös volt a villanyóra is, K. A.-né azonban a ráeső villanyszámla részt nem fizette, illetve a megállapodásban foglaltnál kevesebbet fizetett, arra hivatkozással, hogy kevesebbet fogyaszt. Amikor Gy. S. ezt a lakáshivatalnál bejelentette, K. A.-né üzérkedéssel vádolta meg, állítva, hogy kevesebb adót fizet be, mint amennyi a bérleti díjak után terhelné. (A kiutalásban rögzített bérleti díj havi 120 forint volt.) A kettőjük viszonya úgy elmérgesedett, hogy Gy. S. 1955-ben a bérleti jogviszonyt „a szocialista együttélés szabályainak megsértése miatt” felmondta, és miután ezt a bérlő nem fogadta el, a bírósághoz fordult, kérve a bérlő kilakoltatását. A perben végül a felek egyezséget kötöttek, eszerint „az alperes kötelezi magát, hogy az általa jelenleg lakott szobának a kapuval egy vonalban lévő oldalára, az ablak he-

lyébe ajtót csináltat saját költségén és a közös szobára nyíló ajtót lezárja. Ezen kívül megkapja konyhai használatra a mosókonyhát. A havi bért a felek 80 forintban állapítják meg a villany és a többi közös költségek nélkül”. Valószínűleg a tulajdonos tisztában volt azzal, hogy a bérlő kitétele a lakásból – az akkori lakásjogszabályok alapján – gyakorlatilag lehetetlen, az egyetlen megoldás a konfliktusok elkerülésére a lakrészek elszeparálása lehet.

7. Z. R. asztalos 1952-ben segítő szándékkal fogadta be Tavasz utcai szoba-konyhás lakásába albérlőként H. M.-et, akitől aztán nem tudott megszabadulni. Az albérlő egy idő után sem az albérleti díjat, sem a villanyszámla ráeső részét nem fizette, és napközben, amíg Z. R. a műhelyében dolgozott, a lakásban férfiakat fogadott. A bíróság ezért a lakás elhagyására kötelezte. A lakásosztály közölte Z. R.-rel, hogy az ítéletet „csak abban az esetben tudja foganatosítani, ha Z. R. az albérlő részére lakást biztosít, mert az osztálynak [...] nem áll rendelkezésére a kihelyezéshez szükséges lakás”. H. M. a lakást nem hagyta el, sőt rendszeresen éjszakáig égette a villanyt a szobában, s emiatt a korán fekvő Z. R. nem tudott aludni, így hát a villanykörtét a lámpából kicsavarta, és megakadályozta, hogy lakója saját égőjét tegye a helyére. H. M. birtokháborításra hivatkozással pert indított, így ismét bíróság elé került az ügy. A bíróság „A Magyar Népköztársaság nevében” kötelezte Z. R. alperest, hogy „felperest ne gátolja a közös lakószobájukban lévő villany használatában, sem abban, hogy a felperes a saját villanykörtéjét csavarja be a foglalatba”. Indokolása szerint „a villanyvilágítás ma a legelsőrendűbb közszükségleti tényező, amelytől senkit nem lehet elzárni, még akkor is [sic!], hogyha az átmenetileg lakbérrel vagy egyéb járandósággal tartozik, és ezért a bíróság megállapítása szerint alperes jogtalanul akadályozta meg felperest a villany használatában. A használat azonban csak olyan módon történhetik, hogy az megfeleljen a szocialista igazságnak [...]. A használat díját tehát a feleknek együttesen kell viselniük, és senki nem használhatja az áramot olyan módon, hogy azzal a másik dolgozó nyugalma zavarja.”

(Folytatjuk...)

DR. HOLLÓSI ANTAL

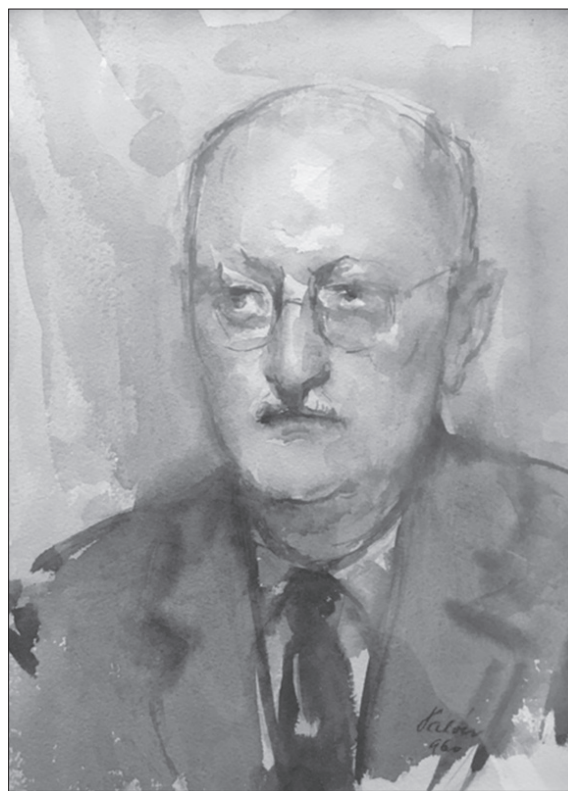
A fertőző betegségek elhivatott szakorvosa, dr. Darvas György

Darvas György 1908. október 10-én, Újpesten született. Édesapja Darvas Bertalan köztisztviselőként álló polgár, a város Népjóléti Osztályának vezetője, egy ideig aljegyzője volt. Közéleti tevékenységét elsősorban a Stefánia Szövetség Újpesti Anya és Csecsemővédelmi Intézetének az első világháború utáni talpra állítása, majd működtetése jelentette. A gondozottak és hozzátartozóik, valamint munkatársai még az intézmény átalakítása után is nagy szeretettel emlékeztek meg róla. Nem csak jó szervezőnek, vezetőnek, de valódi humanistának tartották. Édesapja nyomán fia, György is emberközpontú életpályát, az orvosi hivatást választotta. A Könyves Kálmán Gimnáziumban kiváló eredménnyel érettségizett, neve ma is az iskola büszkeségeinek emléktábláján szerepel. 1926-ban felvételt nyert a budapesti Pázmány Péter Egyetem Általános Orvosi Karára, ahol többek között az egyetem nemzetközi hírű professzorai: Korányi Sándor, Rusznyák József, Heim Pál előadásait hallgatta. Az utolsó tanév egy részét az egyetemi klinikákon töltötte, de 1932-ben, fizetés nélküli szigorló orvostanhallgatóként az újpesti Városi Kórház orvosi névsorában is olvasható a neve. Ebben az intézetben tette le a szakvizsgáját a bőr- és nemi betegségek tárgyköréből, és itt fordult szakmai érdeklődése a májgyulladás, valamint a hasmenéses fertőző betegségek felé. Minimális összegű fizetést csak 1936-tól kapott. Néhány éven keresztül az Országos Társadalombiztosítási Igazgatósággal (OTI) kötött szerződés keretében Szabadkai utcai lakásán körzeti orvosi rendelést is ellátott, ami – a gyógyító munka mellett – a helyi lakosság életkörülményeinek mélyebb megismerésében is segítette. Később, dr. Dévényi Rudolf igazgató főorvos helyetteseként és a fertőző osztály vezetőjeként erre már nem jutott ideje.

Dr. Darvas György 1935-ben kötött házasságot Szigethy Vilma óvónővel; a házaspárnak öt gyermeke, három fia és két lánya született. Feleségét sokan ismerték a városban, hiszen újpesti óvodákban dolgozott, és óvodavezetőként ment nyugdíjba. Az öt gyermek nevelésében a főszerepet édesanyjuk vállalta, emellett nagy megértéssel és szeretettel támogatta férjét orvosi és közéleti tevékenységében.

A második világháború, a többi kórházhoz hasonlóan próbára tette a Városi Kórházat is, ezt követően 1946-ban, új feladatokkal kiegészülve újraindulhatott a fertőző betegek ellátása. A szakmai kihívások Darvas doktornak is sok munkát jelentettek, de erőfeszítései eredményeket is hoztak. A megfelelő beteg-elkülönítés, a korszerű

Dr. Darvas György portréja (Készítette: Halász ?, 1960)

kezelési módok bevezetése révén a kórház nemcsak az újpesti, hanem a fővárosi fertőző betegellátás területén is nélkülözhetetlenné vált. Részben az ő vezetésével, részben támogatásával valósult meg a fertőző májgyulladás kórházi ellátása, emellett egyedülálló tüdősebészeti beavatkozásokat is végeztek a TBC gyógyításában. A magas színvonalú ellátásban az is jelentős szerepet játszott, hogy az orvosok és nővérek fáradtságot nem ismerve dolgoztak. Ebben az időben az orvosok között szinte baráti viszony alakult ki. Darvas doktor baráti körét is főorvos kollégái, a tüdőgyógyász Bérdi János, a belgyógyász Óttó János, a patológus Várvédy János és a radiológus Bognár Emil alkották.

1968-ban addigi közéleti tevékenységét elismerve, Darvas doktort tanácsstaggá választották, majd a IV. kerületi Tanács Egészségügyi Bizottságának elnöke lett. Bizottsági munkája során kiemelten foglalkozott az egészségügyi dolgozók bérezésének és lakáshelyzetének javításán. A járványügyi helyzet javulása számára nemcsak sikert, hanem újabb feladatokat is jelentett, mert a rendeletek különböző átcsoportosításokat is szükségessé tettek. Ezt a feladatot mindig úgy igyekezett megoldani, hogy az újpesti lakosság ne szenvedjen hátrányt, ugyanakkor a Városi Kórház ágyszáma se csökkenjen. Ezzel az elkötelezettségével sokszor szállt szembe a fővárosi elképzelésekkel, amelyek figyelmen kívül hagyták az újpesti érdekeket. Minden-

Dr. Darvas György az újpesti Városi Kórházban gyógyította a fertőző betegeket

nek eredményeként sikerült olyan működési rendszert kialakítani a Városi Kórházban, amely folyamatosan megfelelt a kor igényeinek. Kiemelkedően fontos volt, hogy tartósan fennmaradt a patológia, a laboratórium és a belgyógyászat. Ez utóbbi 1972-től az újonnan átadott épületben működött tovább. A Városi Kórház értékei közé tartozott a többször felújított konyha, amely jelenleg is ellátja az összes újpesti kórházat, valamint a 21. század elejéig is korszerűnek tartott, nagyteljesítményű mosoda. 1975-76-ban indult el az úgynevezett kórházi integrációs folyamat, amelynek során először az összes újpesti kórházat, majd később a IV. és XV. kerület összes egészségügyi intézményét (kórházi ellátás, szakrendelők, gyermekrendelők, felnőtt és gyermek körzeti orvosok, gondozók üzemorvosi szolgálatok) közös vezetés alá rendelték. Dr. Darvas György 1976-ban vonult nyugdíjba, teljes életművet, egy jól működő kórházat adott át az új vezetésnek.

Sikeres szakmai és tudományos tevékenysége mellett nekünk, újpestieknek külön értéket képvisel az Újpest Egészségügyének története című tanulmánya, amely a városalapítástól 1971-ig, szakmai és gazdasági elemzéssel mutatja be a helyi egészségügy és a település valamennyi kórházának történetét. A dolgozat valódi kortörténeti dokumentum, jól tükrözi szerzőjének Újpesthez és hivatásához való mély kötődését.

Darvas György orvosi és közéleti tevékenységét több szakmai díjjal és magas állami kitüntetéssel ismerték el. Nyugdíjas éveinek kezdetén még rövid időn keresztül az újpesti SZTK-ban is dolgozott, majd mind több időt szentelt kedvenc időtöltésére, az opera- és színházi előadások látogatására, valamint a régi kollégáival és művészbárátaival való találkozásokra.

Családja szeretetétől övezve, méltósággal viselt súlyos betegségben hunyt el 1984-ben. Hamvai a Megyeri úti temetőben nyugszanak. Életműve példaként szolgál mindannyiunk számára. □

Köszönet Darvas György és Darvas László uraknak az életrajzi információk és a képek átadásáért.

Duna-parti csónakházak

Ami engem illet, én olyan régen kerültem kapcsolatba a Dunával és az evezéssel, hogy talán jobb volna nem is emlékezni rá. Még 1952-ben, négyéves koromban történt, hogy apám betett egy kielboot kormányosülésére, két évvel idősebb nővérem mellé, és kezembe adta a kormánylapát egyik kötelét (a másikat nővérem markolta). A nevezetes eseményre a káposztásmegyeri Üdülősor egyik kis gyöngyszemének, az újpesti Furnír- és Lemezművek csónakházának stége mellett került sor (a gyár helyén, ahol apám húsz évig dolgozott, ma egy barkácsáruház van a külső Váci úton). Akkoriban még igen élénk evezős élet pezsgett a főváros északi részén, amelynek központja a budai oldalon a Római-part volt, a pesti oldalon pedig a népszigeti klubokból és a megyeri Üdülősor csónakházaiból indult hosszabb-rövidebb túrára vagy edzésre az evezősök hada. Az Üdülősor alsó, déli végét a Tungsram strand és a vele összeépült vízitelep foglalta el. A strand előtt a parton volt a MAHART újpesti hajóállomása és a Megyericsillaghegyi rév kikötője is. A strand északi oldalának kerítését szegélyező nyárfasor mellett vezetett le a Váci úttól (a hajdani 10-es villamos végállomásától) a Megyeri Csárda mögül induló ösvény a partra, és ettől északra kezdődött a csónakházak sora. (A Tungsram strand időközben bezárt, a nyárfasort pedig tíz éve kivágták, mert a nagyobb viharokban lezuhanó ágak veszélyt jelentettek az alattuk járókra.) A parton észak felé elindulva, a nyárfasor melletti legelső csónakház a Phöbus volt (ma BESE), mellette a Duna Cipőgyár csónakháza (ma egy étterem és egy kis strand működik a helyén), majd a FurLem következett (ez volt a Furnír- és Lemezművek közismert rövidítése). A FurLem csónakháza melletti telken a IV. kerületi tanács üdülője állt, amit később a Cérnagyár kapott meg, mivel a tanács „nem tudta kihasználni”. A kerületi hivatal később a parttól távolabb

működtetett üdülőt, az ott levő házikókhoz csak egy keskeny szolgálmi út vezetett be a partról. A cérnagyári üdülő után egy kis kocsmá következett, Tóth József Horgony nevű műintézete. Előtte egy pár nagyméretű kávas merítőhálójával (talplival) felszerelt ladikból álló halászbokor tanyázott a vízen. Tovább haladva észak felé, az érdeklődők rábukkanhattak az Üdülősor legnagyobb, központi szerepet betöltő építményeire, a Haladás csónakház hosszú csónaktárolójára a felette húzódó kabinsorral. Mellette emeletes, erkéllyel körülvett épület, amelynek kabinjaiban sok-sok „vízi ember” talált második otthonra. Később a Haladás felett egy másik Horgony nevű kocsmá is működött, amire manapság a helyiek inkább emlékeznek, mert a Haladás kertjének hátsó falán még most is olvasható a kocsmá neve és az odavezető utat jelző nyíl, holott az intézmény már rég megszűnt. Az Üdülősor északi végét a Csatornázási Művek csónakháza foglalta el, ettől északra a parti út egy, a Váci útra visszakanyarodó ösvényre váltott, amelyet a Honvéd Folyami Flottilla kikötőöblének kerítése szegélyezett. Itt elvben tilos volt a járás, gyakorlatban azonban nem. Mostanában már egyáltalán nem tilos, sőt, kocsival itt lehet lejutni a partra. Aki manapság az újpesti Hajós Klub lelkes csapatát keresi, legjobban teszi, ha a Váci útról erre jön le a partra, mert a klub az egykori Csatornázási Művek és a hajdani Haladás (ma Retro) csónakházak között foglal helyet.

Evezés 1952-ben, a cikk írója a kormányánál, nővérével

Az 1950-es, '60-as években a FurLem stílusosan fából épült kis csónakházában mindössze tizenkét csónak számára jutott hely. Eredetileg tíz kielboot és egy kajak „tanyázott” benne, a tizenegyedik, vadonatúj kielbootot az 1965-ös nagy árvíz hozta magával. (Sokáig hirdettük, de nem jelentkezett érte senki.) A hajók tulajdonosa a gyár volt, azokat a gyár alkalmazottai és családtagjaik közül bárki elvihette, feltéve, hogy rendelkezett vízijáratassági igazolvánnyal. Ezt akkoriban – legkorábban – 16 éves korban lehetett megszerezni, meglehetősen egyszerű módon: az ember egy vízijáratassággal már rendelkező rokona, barátja vagy ismerőse kíséretében elment egy csónakkal a legközelebbi vízirendészeti állomásra az előre közzétett vizsganapok egyikén, vitt magával két fényképet és okmánybélyeget, és beállt a sorba. Amikor elfogytak az előtte vizsgázók (elég gyorsan), válaszolt a víziközlekedés rendjével meg a Dunával kapcsolatos néhány kérdésre, majd beült a hajóba, és csinálta, amit mondtak neki. Sajnos, a manővereket diktáló vizsgáztató nem mindig vette figyelembe a körülményeket, így megtörtént, hogy a vizsgázónak egy épp arra járó nagyhajó hullámán kellett volna fordulnia a kielboottal, ami nem igazán nyerő művelet. Akinek azonban sikerült kikerülnie a hasonló buktatókat, annak azt mondták, várjon. A várakozás eredménye egy a helyszínen átadott alumíniumtokos, fényképes igazolvány lett, amihez a rendőr, ha jó kedve volt, gratulált is. Ezután a friss hajóparancsnok már maga is hazaevezhetett a hajóval. Sajnos, mire én 16 éves lettem, a vízijáratasságit eltörölték (ennél nagyobb hibát szerintem nem is lehetett volna elkövetni).

Pedig ekkorra már jól megtanultam az evezést, mégpedig igen biztonságos, bár kissé nehéz körülmények között. Volt ugyanis a csónakháznak még egy kielbootja, a Bene. Ez volt az egyetlen, amelynek saját neve volt, de meg is érdemelte: majdnem kilenc méter hosszú, több mint egy méter széles, hatalmas jószág volt, olyan súllyal, hogy senki se vállalkozott a vízretételére és a visszacipelésére a csónakházba (a vállalatnak nem tellett betonból épített csónakleeresztőre, sem síneken guruló, villanycsörlős kocsira, csak egy acélbakokon álló fa lejárópallója volt, a végén egy kis stéggel; a lejárópalló már rég eltűnt, de az acélbakok még mindig megvannak a régen bezárt egykori csónakház előtt a partoldalban). A Bene a stég alá volt láncsal kikötve, és a szezon végére két mázsát is elért a súlya, úgy megszívta magát. A szezon eleji vízretételt és a szezonvégi kiemelést így rendszerint a szomszédos Duna-cipőgyári csónakház szívességéből, az ő acélsínes rámpájukon futó kocsi-val bonyolítottuk le. Persze, ezzel a csónakkal nem lehetett messzire elkószálni, de a mi családnak nem is nagyon akart: két kisgyerekekkel a csónakban a célpont általában a váci ág 1659-es folyamkilométerénél, a Szentendrei-szigeten épült csárda, a közismert Totyi volt, vagy a szentendrei ágban a déli szigetcsúcsból (amit persze mindenki szigetspiccnek hívott) a Totyival szinte azonos távolságban levő „első kút”, vagy legfeljebb a Luppa-sziget feletti partszakasz a Szentendrei-szigeten, az úgynevezett „ötös” (a szentendrei ág ötödik folyamkilométerénél), amit ma „Nagyvér”-nek hallottam emlegetni. Ezeken a partszakaszokon a múlt század ötvenes-hatvanas éveiben minden hétfőgőzön nyüzsgött az élet: a parton egymás

A Bene elvileg négy személyes volt, de hatan is elfértünk benne

mellett feküdtek a hajók, és sokszor csak a parttal párhuzamos harmadik vagy negyedik sorban találtunk helyet. Ám a Benével még ezekre a rövid utakra sem vállalkozott jó fizikumú szüleimen (meg később a nővéremen és rajtam) kívül senki, ők azonban örültek a rendkívül stabil hajó kínálat biztonságának, ami kárpótlást nyújtott a rettentő súlyért és az ebből következő dögnehez fizikai munkáért (mi a nővéremmel nem örültünk annyira, mert ahogy visszaemlékszem, amikor mi eveztünk, mindig azon vitakoztunk, ki lazásál éppen). A hajó olyan stabil volt, hogy nyugodtan fel lehetett benne állni, viszont a hajtásához négy darab kissé átalakított nagy kétkezes evező kellett, de ezeket a két evezős egy-egy kézzel húzta! A Benét végül a halászhajók vették meg, és kicsit átfazonozva halászhajóknak használták. Mi ezenközben szépen növegtünk, és amikor elértük a középiskolás kort, már a szüleink nélkül is el-eljártunk a többi kielboot valamelyikével evezni, ami a Bene után hihetetlenül könnyű dolognak tűnt, így messzebb is elkószáltunk. Ha nem jutott hajó, a csónakházban töltöttük az időt olyan tiltott dolgokkal, mint a napozás a stégen, ahonnan (be sem merem vallani) néha még fejest is ugrottunk egy kis úszkálás céljából. Ezt a veszélyes tevékenységet azonban az amúgy igen kedves öreg csónakmester, Kiss Pista bácsi rendkívül nehezményezte (amiben teljesen igaza volt).

A csónakházhoz tartozó épület ugyanolyan parányi volt, mint maga a csónaktároló színpad: mindössze két kicsi helyiség volt benne a vízfelőli oldalon, előtte egy kis terasz és egy szintén igen kicsi kert. Az egyik kis szobában az öreg csónakmester és kedves, mosolygós felesége tanyázott, a másik afféle klub volt, ahová rossz idő esetén be lehetett húzódni (ha sütött a nap, a teraszon bonyolódtak le az óriási sakkipartik, amelyekben apám is szívesen vett részt Wesztner Franyó nevű barátjával, meg az egyik idős alapító taggal, Stujber bácsival, aki szintén állandóan a csónakházban tanyázott, afféle pót-garázsmesteri szerepet töltve be).

Az épülethez – hátul a Dunával ellentétes oldalon – néhány kis öltözőfülke tartozott, bennük a szokásos vaslemez öltözőszekrényekkel, meg egy kis vizesblokk és WC. Mai szem-

mel nézve az egész nagyon egyszerű és igénytelen volt, de mi úgy éreztük magunkat benne, mint a Paradicsomban.

‘62-től gimnazista lettem, és mivel a Haladás-ban volt a hajója egy igen kedves évfolyamtársnőm családjának, hamarosan „kétlaki” lettem. Még az érettségire is a Haladás stégén készült fel a kis baráti kör, és meg kell mondanom, igen eredményesen. Ezután azonban sajnos elszakadtam a Dunától: külföldre mentem hajóépítő egyetemre, és csak hat évvel később, a diploma megszerzése után, 1972 nyarán jutottam hozzá megint az evezéshez. A következő évben, 1973 elején azonban ismét búcsút kellett vennem a Dunától: Balatonfüredre mentem dolgozni a Hajógyárba. Ettől kezdve szabadidőmben a Balatonon vitorláztam, és noha nyolc évvel később visszerültem Pestre, a vitorlázással nem hagytam fel egészen a ‘90-es évek második feléig; ekkor régi klubom gazdát cserélt és én kiszorultam a Balatonról. Aki azonban egyszer amúgy igazában vizes lett, sohasem szárad meg: hosszú szünet után 2005 nyarán végre ismét evezőkhöz ülhettem, mégpedig a MAHART sportklub jóvoltából, amely utolsó kielbootjainak egyikét a Haladás csónakházban helyezte el. Boldogan lecsaptam a lehetőségre, és azóta csaknem minden hétfőgőzre vízre szálltam, hol családtagjaimmal, hol barátaimmal, hol meg csak úgy magamban. Közben saját kielbootot is szereztem, mert a MAHART elvitte az egyesületi hajót. Sajnos, 2018. május 15-én a Retro (ex-Haladás) is bezárt, a csónakokat el kellett vinnünk. Néhány a Római-parti csónakházakba került, én az enyémet eladtam, legnagyobb sajnálatomra, pedig meg kell mondanom, még ma is úgy élvezném az evezést, mint fél évszázaddal ezelőtt. □

A cikk szerzője Máté unokájával, 2010-ben (A helyszín azonos az 1. fotóéval: a Duna 1659-es folyamkilométerénél)

Passuth László újpesti visszaemlékezései

Passuth László (1900–1979) a legnépszerűbb, legolvasottabb íróink egyike, kultúrtörténeti tárgyú szépprózáink európai rangú képviselője.

Hatalmas ismeretanyagot sűrítő, olvasmányosan megírt regényeit százvezrek olvasták határainkon innen és túl. Írói pályáját az 1920-as évek közepén útirajzokkal, történelmi tanulmányokkal, kulturális fordításokkal kezdte. Móricz Zsigmond biztatására vállalkozott első, és azóta is legnépszerűbb történelmi regénye, az 1939-ben megjelent Esőisten siratja Mexikót megírására. Az ezt követő, a magyar és a világtörténelem különböző korszakait feldolgozó regényeivel évtizedeken keresztül a legtöbb kiadásban és legnagyobb példányszámban megjelenő magyar írónak számított.

1920. október 5-én írta alá Éber Antal országgyűlési képviselő – Passuth anyjának, Éber Emanuellának bátyja – azt az adásvételi szerződést, amely a mai újpesti Vécsey Károly utca 100. (1929-ig rákospalotai Villasor 10/b.) alatti házat a Passuth család otthonává tette. Az ekkor húsz éves, jogi egyetemet végző Passuth azévből menekült anyjával és nagyszüleivel Kolozsvárról Budapestre. Éber Emanuella az újpesti 1. számú polgári fiúiskolában kapott állást (később, 1925-ben a Kanizsay Dorottya leánygimnázium tanára lett), így a közelben

kerestek lakóhelyet. A családi segítségnek köszönhetően rövidesen be is költöztetettek a közeli Villasorban vásárolt ingatlanba. Passuth László tizenhat éven keresztül, 1936-ig élt a házban. Házasságkötése után feleségével néhány hónapig még itt, anyjánál laktak, majd Budára költöztek. Éber Emanuella, aki az újpesti ingatlant 1942-ben fia nevére íratta, a hetvenes évekig a házban élt.

Passuth László önéletrajzi köteteiben (Kutatóárok, Rézkor, Gyilokjáró) gyakran írt az 1929-ben Vécsey Károly utcára átkeresztelt Villasorban töltött évekről. A következőkben ezeket az újpesti témájú visszaemlékezéseket közöljük.

„Anyámra hárul a feladat: keressen Pest valamelyik elővárosában kis családi házat. Minthogy Újpesten van az iskolája – elsősorban ez a környék jöhet számításba. Sok huza-vona után az akkor Rákospalotához tartozó villasorban egy elég jó állapotban levő kertes házat találnak. A közlekedés jó: néhány lépés a villamostól s a rákospalota-újpesti vasúti állomástól. A ház addigi gazdája elhanyagolt épületeket szerez meg, rendbe hozza őket, tetemes haszonnal adja tovább, közben lakik bennük. Modern megoldások is vannak, zöld gumipadló parketta helyett. A vas csigalépcső három szintet köt össze: a »mélyföldszint« alatt nincs pince, a manzárdszoba rabiccal elkerített padlástérség. A magasföldszinten veranda s három lakószoba. [...] Titkos vágyam – hogy barátaim is hozzánk jöjjenek lakni – Rákospalotán teljesülhet. A manzárdszoba Lajos és Miska [Borbély Mihály – később orvos, a Vöröskereszt igazgatója, az 1950-ben indult legendás ifjúsági rádióműsor, a Miska bácsi lemezesládája (melyet 1976-tól Miska bácsi levelesládája címmel Padisák Mihály vezetett) alapítószerkesztője] rendelkezésére áll.” (Kutatóárok, 306-307.)

„Anyámék beköltöztek november vége felé a rákospalotai kisházba, s mi, ahogy tudunk, segítettünk az átalakulásban. Előkerültek a régi, kolozsvári bútorok, nagymamám örök

Az egykori Passuth-villa napjainkban

lakásberendező kedvében új formát teremtett a népi ebédlőnek, kalotaszegi kancsókkal, hímzésekkel, faragott paddal, apróságokkal, ahogy felgyűltek a kolozsvári esztendőök alatt. A fiúk megkapták a maguk manzárdszobáját. Padlásszobájukkal átellenben műteremkamrácska állt. A lámpa körül festőkéz galambot festett, szívében égett a körte. Így maradt rajta a »szentlélekszoba«. Ebben a házban egy festő lakott, H. C. [Herrer Cézár], akinek felesége állítólag egyik kulcsfigurája lett Kaffka Margit Állomások című regényének. A regény első oldalain szerepel a palotai ház, kanyargós vaslépcsőjével, mely a mélyből felvisz a műteremhez. Egyébként ez az egykori villasor hozzákötődött a festőművészethez. Tőszomszédunk volt (a legszebb villában) Perlmutter Izsák, aki kertjében vagy műtermében dolgozott, s csak néha jött ki, kutyasétáltatásra, a házak előtt elterülő prérire. Nem sokkal beköltözésünk után megismerkedtem vele. »Szomszéd úrnak« hívott. Rendszerint arról beszélt, hogy Hollandiában – ahol évekig élt – milyen aranyérmeket nyert, s mit jelentett egy-egy festménye – holland forintban. [...] A villasoron még egy idősebb festő, H. A. [Heyer Arthúr] is lakott, aki vászonra giccselt macskáival árasztotta el a piacot. Itt-ott ma is feltűnnek cicái a Bizományiban. H. A. oly jól ismerte a macskákat, hogy nem is kellett modell. Rutinból vetette őket vászonra. Perlmutter ez idő tájt sokat festett rákospalotai enteriőröket, vagy a kertben szép lányát, az elegáns Gizkát modellírozta, rendesen nagy, kerek szalmakalapban, erős kontrasztokkal.” (Kutatóárok, 311-312.)

„A tetemes villamostávolság volt a ház legnagyobb baja. Az 55-ösre néha félórányit kellett várni, az utolsó kocsit már tíz óra körül beállt. Az újpesti remíznél nemegyszer bekövetkezett valami váratlan forgalmi akadály. Tőlünk gyalog a Nyugatiig legalább két óra lehetett az út. [...] Később, évekig, vonaton jártam. Negyedóra alatt behozott a Nyugati, de kötött menetrendje volt: esti fél tizenkettes pesti indulásakor pislogó fényű vagonokban szendergett a környék aranyifjúsága.” (Kutatóárok, 312.)

„Erzsi megkapta anyámtól a jóindulatú figyelmeztetést: készülődjék haza az utolsó villamos szerint, mert egyébként számára az idő kategóriája alig létezett. Lajos kísérté ki Erzsit

a villamosig. Félóra múlva halk kopogás ajtómon. Lajos benéz, mondja: jöjjen fel hozzájuk. Visszaszöktette Erzsit – mert már elment az utolsó villamos, mire a megállóhoz értek. Harrisnyában kúsztak fel a Kaffka Margit által megörökített csigalépcsőn. Valami tüzelő volt a kis vaskályhához, így kellemes melegben oldódtak a feszültségek. Halkan kellett beszélni, nehogy a női szóra felneszeljen a ház. A cigaretta hamarosan elfogyott. Dohány helyett így száraz teát töltöttek a hülnikbe. Úgy mondták – egészen jó volt az íze. Valami szeszt csempeszttem fel kamránkból, alighanem rumot. Erzsinek helyet csináltunk, hajnalig beszélgettünk. Utána levonultam – saját szobámba. Hajnalban, mielőtt felébredt a ház – a fiúk kiszöktették Erzsit. [...] Ezen az éjszakán kezdődött Erzsi és közöttem valami. Kezünk ért össze – négyen voltunk a kis szobában –, két kéz szerette egymást. [...] Amikor másodszor is kijött Erzsi, égháború tört ki. Ott álltunk az egykori műteremszobácska alacsony fedele alatt, Erzsi remegett a vihartól, a percek kinyíltak, szájunk találkozott: már nem lehetett meg nem történtté tenni ezt a varázst.” (Kutatóárok, 312-313.)

„Arra emlékezem, rákospalotai (vagy talán akkor már Újpesthez csatolták s Vécsey utcára keresztelték a Villasort) szobám falára szerelték első telefonomat. Csak állva lehetett beszélni, külön tölcserbe, míg az ember fölére szorította a hallgatót. Persze, csengetéssel kezdődött a hívás, itt a hívófél lendülete

Passuth László az 1920-as évek végén

is szerepet játszott: mikor jelentkezik a központ. »Nagysád«-nak szólították általában a telefonoskisasszonyt, s a gyors kapcsolás érdekében s még a jómodor kedvéért is illet néhány barokkos fordulattal megkönyörözni jóindulatát. Különösen akkor, ha valaki egy-másután több számot is akart hívni. Így berregtettem, szívdobogva a csengőt, amikor először felhívtam Osvát Ernőt. A Nyugat szerkesztősége a mai Bajcsy-Zsilinszky úton, egy Hatvany-bérházban székelt. Osvátot kerestem, Elek Artúrra hivatkozva. »Tisztelt uram, keressen fel.« [...] Büszke voltam – nem egészen az »utcaról« mentem fel. Osvát Ernő meghívására, az idő megjelölésével. [...] Verseimet hoztam.» (Rézkor, 36-37.)

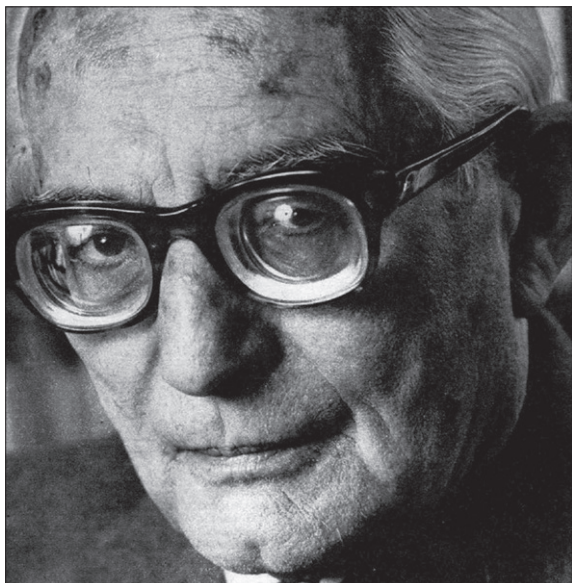
„Aligha lehetett sok reményem ezentúl nagyobb utazásra, így némi bátorítalan kísérlet után úgy határoztam: hódolok a divatba jött fővárosi szenvedélynek, s kétpárevezős csónakot vettem, hozzá kabint béreltem Parádi mester Szúnyog-szigeti csónakházában. Az evezés volt az a sport, melyet legjobban szerettem. [...] Közel voltam Újpesthez, komp járt, mely a halászcsernye előtt tette le a bárka utasait. Szerettem a szezonkezdés márciusi lázát: az első napsütésben már párosán érkeztek az érdeklődők, a csónakokat, kabinokat keresők, s mint a harkályok kopácsolnak, fényeztek, festegtek, takarítottak lányok és fiúk.» (Rézkor, 524.)

„Egy komp, mely utasokat szállít a Szúnyog-szigetre – az Illik halászcsernyébe, rossz terhelési egyensúlya folytán hetven utasával

felborul, sokan a vízbe fulladnak. Végző megállapítás: a komp maga hibátlan volt, az utasok fegyelmezetlensége okozta tizenegy utas tragédiáját. Ki ne ismerte volna a dunai kirándulók közül a hatalmas termetű, félszemű Illik Viktor halászmestert, a Szúnyog-sziget fejedelmét? A csárda – csónakkirándulásaink epilógjának számított. Hatalmas kondérokban a halászlé. Mindent frissen főznek. A beavatottak, névre, telefonon fél órával előbb rendelik meg. Egy adag halászlé, kondérban, egy pengő. A gazda esti sziluettje emlékezetes, amint felalá jár, vigyázza vendégeinek néha százait is. Újpesten, mellettünk, megveszi a legszebb házat, az egykori Villason. Szép, díszes táblát illesztet a kapubárányba. Neve mellett a »halászmester« titulus.» (Gyilokjáró, 284.)

„[1936] November 3. Életem egyik nagyon szomorú napja. Meghal: nyolcvanöt esztendőskorában nagyanyám, akivel egész életemben együtt éltem, akit szinte mint anyámat szerettem. [...] Édesanyámmal ketten maradtunk az újpesti házban. [...] Zsongás a temetés után, négy gyermek, három meny, unokák. Utána már csak ketten ülünk anyámmal. Anyám ötvenöt éves, fiatalos, a Kani-zsay Dorottya gimnáziumban osztályfőnök, ő rendezte az Ifjúsági Vöröskereszt jótékony működését, a vásárokat. (Az év első kislányát Újpesten örökbe fogadják, feltétel: Dorottya legyen a neve. A kislánynak az összegyűjtött pénzből egy telket vesznek. Egy fiatal villamoskalauz kislánya. Havonta kap az asszony az Ifjúsági Vöröskeresztől valami segílyt. Időről időre elhozza lányát; ez a szokás 1944-ig tart.) Anyám nagyon népszerű a pedagógusvilágban, mindig gyerekek raja veszi körül.» (Gyilokjáró, 242-243.)

„...úgy határoztunk, hogy egyelőre, míg Budapesten nem találunk lakást, az újpesti házban rendezkedünk be. [...] A lakáskeresés lelki válsággal járt nálam s még inkább anyámnál. Együtt laktunk harminchat évig, milánói két esztendőmtől eltekintve. Anyám egyedül maradt a kedves lakásban, megszokott bútorai között. (Egyedül, a házvezető Mariskával, annak egész családjával, akik ma már keresztanyaságok jóvoltából szinte rokonaink.) Maradt számára a gimnázium, viszont mégsem nyújtott kellő vigaszt hirtelen rászakadt magányosságáért.» (Gyilokjáró, 316. 318.) □

HIRMANN LÁSZLÓ

Wolf Emil

A dualista, prosperáló Budapesten született 1886-ban, tehetsős kereskedőcsaládban. Apja, akinek festéküzlete volt a Nagymező utcában, azt remélte, hogy fia majdan a családi vállalkozás élére áll. Ezért Münchenben taníttatta, valamint a Budapesti Tudományegyetemre járatta, ahol a fiatalember 1908-ban vegyész-mérnöki végzettséget szerzett. Idővel a tudományág doktora lett.

Az egyetemen ismerte meg Kereszty Györgyöt, aki az évfolyamtársa volt. A két ifjú szakember arról álmodozott, hogy egy olyan gyógyszervegyészeti gyárat alapítanak, amelyeket Wolf az erős gazdaságú Németországban látott. Miután szakmai tapasztalatokat szerzett Richter Gedeon gyógyszergyárában, barátjával hozzálátott a saját üzem megszervezéséhez. A két pályakezdő vegyész-mérnök 10-10 ezer koronát kapott otthonról, amely összeget Hány Ágost földbirtokos, Keresztyék jó barátja további 50 ezerrel egészített ki. A gazdag üzletember befektetési lehetőséget látott a vállalkozásban. Wolfék ezzel a tőkével először egy istállóépületet béreltek Angyalföldön, a Petneházy utcában. Itt laboratóriumot, két munkatermet, csomagolóhelyiséget és irodát alakítottak ki. 1911-ben jegyezték be a „Dr. Kereszty, dr. Wolf és Társa Vegyészeti Gyár”-at. Kezdetben külföldi alapanyagok kiszerezésével, ampullázásával, adagolásával foglalkoztak, de idővel hozzákezdtek a hazai növényi és állati eredetű nyersanyagok gyógyszervegyészeti feldolgozásához is.

Nemegyszer megtörtént, hogy a két tulajdonos maga is fehér köpenyt húzott és a készítményeket előállításakor beállt az alkalmazottak közé. A gyors felfutás azonban még váratott magára. Hány Ágost kihátrált a vállalkozásból, új befektetőt kellett keresni. Ezt Krausz Simon magánbankár személyében találták meg, akitől 250 ezer koronás tőkeinjekciót kapott végre a kicsiny vállalat. 1912-ben az üzem részvénytársasági formát öltött,

de a vezetés hatáskörét az új csendestárs – a többségi tulajdonos jogán – magánál tartotta. Jellemző, hogy a két alapító vegyész-mérnök csak öt év múltán lett igazgatósági tag a vállalatnál.

Az üzem lassan fejlődésnek indult. Wolfék új telephelyet kerestek. Így esett vászlásztásuk az újpesti Tó utcára, a város istvántelki negyedében. Itt gróf Károlyi László telekirodájától egy 9 ezer négyzetméteres területet vásároltak, amelyen viszonylag gyorsan felépítették új gyáregységüket. Ezen a telephelyen már több laboratórium, tablettázó üzem, raktárak és egyéb kiszolgáló helyiségek is otthont kaptak. Ettől kezdve a gyár élete végérvényesen Újpesthez kötődött. A nagyratörő célokhoz jól hangzó cégnévre volt szükség. Kóbor Tamás író, Krausz bankár barátja javasolta, hogy a kinin hatóanyag alapján Chinoinnak nevezzék el a vállalatot. Így született meg a háborút megelőző utolsó békeévben az azóta világszerte ismertté vált márkanév. Ekkorra a

Dr. Wolf Emil vegyész-mérnök, a Chinoin alapítója, majd vezérigazgatója

cégnek már egymillió korona volt az alap-tőkéje, és immáron saját kutatáson alapuló egyedi gyógyszerkészítmények előállításával foglalkoztak. Egyik első bejegyzett termékük egy állatgyógyászati szer volt, amelyet Kin-csemről, a diadalmas versenylóról neveztek el.

A kibontakozó első világháború kezdetben konjunktúrát eredményezett a vegyiparban is. Wolf Emilék gyára hadimegrendeléseket is teljesített, sebkötözőket, fertőtlenítő szereket szállítottak a hadseregnek. A minisztérium utasítására 1916-tól előállítottak harci gázt is. Ebben az évben kezdték el forgalmazni világhírű állatgyógyászati terméküket, a Distolt. Ugyan nehézségeik akadtak a korábbi partnerek, a hadviselő ellenfelek országaiból érkező nyersanyagimport terén, a termelés mégis folyamatosan növekedett. 1918-ban már több, mint 1000 alkalmazott dolgozott az újpesti gyárban.

A háború után kibontakozó spanyolnátha elleni küzdelemben a Chinoin gyógyszerait és fertőtlenítő szereit is bevetették, de a tomboló betegséget nehéz volt megfékezni. Trianon következményeit Wolf és Kereszty cége is megsínylette. A belső piac harmadára zsugorodott, a gyógynövényi és állati alapanyagok beszerzésének lehetősége beszűkült. A vállalatvezetésnek stratégiát kellett váltania: a nemzetközi piacok felé fordultak.

Hamarosan kiépült Wolfék nemzetközi forgalmazási hálózata. Képviselőik nyíltak Bulgáriában, Olaszországban, Dél-Amerikában több helyen is, emellett Kínában és az Egyesült Államokban is jelen voltak termékeik. Emberek számára gyártott lázcsillapítók, görcsoldók, sebhintőporaik keresett termékekké váltak. A világon először gyártottak üzemi körülmények között C-vitamint.

A háborút követő válság idején a cég fuzionált egy nálánál jóval erősebb vegyipari céggel, a Hungáriával. A gyárak között azonban nem alakult ki partneri viszony: az új tulajdonos a többségi részvények birtokában sokszor teljesíthetetlen feltételeket szabott. Jellemző, hogy egészségügyi problémákra hivatkozva Kereszty György lemondott igazgatósági tagságáról és vidékre költözött. A kapcsolat a partnercéggel annyira elmergesedett, hogy 1927-ben sor került a korábbi szerződés felbontására. Wolf Emil vissza-

nyerte tudományos és üzleti függetlenségét. Ennek jele, hogy cége már 1928-tól gyártott inzulint, ezzel rengeteg diabéteszes beteg életét mentve meg.

A Chinoin továbbra sem zárkózott el külföldi befektetőktől. Angol bank és olasz nagyvállalat is bejelentkezett kisebbségi tulajdonosnak. Az így bevont tőkék segítségével a részvénytársaságnak sikerült átvészelnie a nagy gazdasági világválságot, ami egész Európát, de a tengerentúli országok iparát is megrendítette. A '30-as évek derekára a cég újra fénykorát élte. A sikerben Kereszty Györgynek is szerepe volt, aki visszatért, és egészen 1937-ben bekövetkezett haláláig folytatta kísérleteit.

A vállalat – hasonlóan a másik híres újpesti gyárhoz, a Tungsramhoz – sokat fáradozott dolgozói jólétén. A gyárban öltözők, mosdók, étkezdé és könyvtár szolgálták a dolgozók kényelmét, a női munkaerő megtartása érdekében csecsemőotthont, majd óvodát építettek.

A történelmi események azonban rossz irányba fordultak. A kirobbanó második világháború ugyan hozott megrendeléseket (mindkét harcoló fél, a Tengelyhatalmak és a Szövetségesek is alkalmazták a Chinoin sebhintőporát), de Wolf Emilt személyében is fenyegette a korszak politikája. 1941-ben a zsidótörvények alapján lemondatták vezérigazgatói tisztségéről. Az egyébként is puritán ember visszavonultan, csendesen élt mindaddig, míg 1944-ben Dachauban nem deportálták. A koncentrációs táborban ugyan átvészelte, de egészsége megromlott.

Hazatérve újra szeretett vállalata élére állt. A győztes Szovjetunió jóvátétel fejében komplett gyártósorokat kívánt leszereltetni, de Wolf elérte, hogy a háború miatt már be nem indított, Vácra tervezett fiókvállalat becsomagolt gépeit hurcolták el, 28 vasúti vagon töltve meg a berendezésekkel. A gyár azonban megmenekült. Wolf Emil azt remélte, hogy külföldi üzleti kapcsolatait kamatoztatva újra élesztheti cégük nemzetközi jó hírét. Ezzel a céllal utazott Brüsszelbe 1947 nyarán. A megfeszített munka és az átélt nehézségek azonban felőrölték egészségét. Erről az útról már nem tért haza, 61 évesen szívelégtelenségben hunyt el. Nem élte meg cége 1948-ban bekövetkezett államosítását.

A Láng gépgyár a Váci úton

Angyalföld, ahol Wolf gyárszervező munkáját kezdte, ma a főváros XIII. kerülete, Újpest egyik szomszédja. Nevének eredetéről többféle magyarázat kering. Leghitelesebbnek az tűnik, hogy 1774-ben egy osztrák földbirtokos szőlőt vásárolt a területen. Őt hívták Engelsfeld (tűrkörfordításban: Angyalföld) Stefan-nak.

Költői magyarázat is született a névvel kapcsolatban. Kassák Lajos is hallotta a feltételezést, amely szerint a megesett leányanyák itt keresték fel a bábaasszonyokat, hogy nem kívánt magzatjaikat elhajtsák. „Angyalföld, ki onnan kapta a neved, hogy a bábák és boszorkányok asszonyaid öléből halva hozták világra a csecsemőket, sok ezer mécsét kioltottak, mielőtt fellobogott a lángjuk és így neveztek el téged az angyalok földjének, ahelyett hogy a sátán véres áldozatának neveztek volna.”

Az egyre jobban iparosodó helység a főváros szatellit-településeként fejlődött. Újpesten hasonlóan itt is a Duna közelsége, a gyarapodó budapesti piac, a jó közlekedés voltak az ipartelepítő tényezők. Azonban Angyalföldön elsősorban a nehézipar, a kohászat honosodott meg. Itt vert gyökeret a Ganz hajó és darugyára, de olyan kisebb gépipari

vállalatok is meghonosodtak Angyalföldön, mint Hirmann Ferencz vasöntödéje. (Az e sorok írójának apai ágon rokona 1880-ban alapította kis üzemét, amelyet 30 év alatt gyárrá fejlesztett. Nevéhez fűződik a hazai víz-gáz-gázszerelvény és a vasúti fémveret-gyártás megteremtése. Cége az államosítás után az ELZETT állami vállalatba olvadt.)

Angyalföld az ipar révén rohamosan gyarapodott és fejlődött. A területnek a Rákospataktól északra Újpesterig terjedő, a Váci út és Béke utca közötti részét Tripolisznak is nevezték, ahol a trianoni békét követően a határon túlról betelepülők számára szükséglakótelepet létesítettek. Az I. világháború után épült fel a Tomori utca, Faludi utca és a Madarász Viktor utca által határolt Madarász-telep. Angyalföld gyarapodó lakosságával és iparával 1930-ban lett közigazgatási tekintetben is a főváros része.

Wolf Emil és társa biztos szemmel nézett körül a dualista Budapest környékén, amikor kezdetben itt alapított céget. Még jobb döntés volt, hogy hamarosan Újpesterre költöztek. A Chinoin alapítójának szobra (Tóth Dávid alkotása) ma a Pozsonyi úton, a gyógyszerár előtt áll. A gyár születésének 100. évfordulóján került sor a felavatására. □

Hatvan év az oktatásban

Dr. Sipos Lajosné S. Takács Zsuzsa Kiváló Tanító (1974) és az Újpest Gyermekéért díj (1994) kitüntetettje, az Újpesti Közművelődési Kör alapító

tagja idén ünnepli 80. születésnapját. Élete, születésétől kezdve szorosan kötődik Újpestehez, közel ötven éves pedagógiai munkássága alatt több száz gyermek nőtt fel keze alatt és sok tanár számára mutatott követendő irányt.

– Születésed óta Újpesten élsz, családod többgenerációs újpesti?

– Anyai nagyszüleim 1910-ben költöztek Óbudáról Újpestre. Már az édesanyám is itt született, itt jártam óvodába, két év híján iskoláimat is a városban végeztem. 1948-ban kerültem az Április 4. téri Általános Iskola harmadik osztályába. Azóta, egészen 2008-ig, mindig valamilyen oktatási intézményben tanultam, tanítottam, a közoktatás határozta meg a tevékenységemet, az életemet, lényegében ez töltötte ki minden pillanatomat.

– Pályaválasztásod családi indíttatás volt?

– A magyar irodalmat és a történelmet mindig nagyon szerettem. Gondoltam rá, hogy erre a két szakra jelentkezem majd az egyetemen. Sorsom másként alakult. Miután

leérettségiztem a Könyves Kálmán Gimnáziumban, férjhez mentem. Férjemet a gimnáziumi évek alatt ismertem meg – vele immár 60 éve élünk házasságban. Ő egyetemista volt, sajnos szülői háttérrel nem rendelkezünk – az ő szülei meghaltak, nekem is csak édesanyám élt – így magunknak kellett gondoskodnunk a megélhetésünkről. Szóba sem jöhetett, hogy mindketten nappali tagozaton járjunk egyetemre. Adódott azonban egy kedvező lehetőség. 1958-ban jelentkeztem a Kis János Altábornagy utcában éppen akkor szerveződő Felsőfokú Tanítóképzőbe. Az oktatás egy elméleti évből és egy gyakorlóévből állt. Soha nem gondoltam korábban, hogy tanítónő leszek. Egy pillanatig sem bántam meg, hogy ez lett a hivatásom.

– Első munkahelyed is Újpesten volt?

– 1959-ben az Április 4. téri Fiú Általános Iskolában kezdtem dolgozni. Szinte hazaérkeztem. Az épület egyik felébe jártam általánosba, a másik oldalon pedig tanítani kezdtem 36 igen élénk elsős kisfiút. Ebben az épületben 17 évet töltöttem. Nagyon szerettem ezt az iskolát, sok mindent megtanultam a kollégáimtól. Elsősorban a szolidaritás kötelességét. Erőtlen volt a mindennapokat meg-

Első osztályosokkal az Április 4. téri (ma: Tanoda téri) általános iskola udvarán

határozó politikai hatalom. Nagyon merev tanterv és utasítás létezett, mely szigorúan betartandó dokumentumokból állt. Itt tanultam meg azt is, ha bemegyek a tanterembe és becsukom az ajtót, azt kell tanítanom, amit az eszem és a szívem diktál.

– *S ezenközben átalakult, megváltozott a város arculata is...*

– A földszintes házak nagy része eltűnt, helyükbe panelházak épültek. Nyilvánvaló volt, a belsőudvaros, salétromos, szoba-konyhás, egészségtelen lakásokat fel kellett számolni. Az épületekkel együtt azonban elveszett a lakók közötti összetartás is. A kötelező családlátogatások révén ugyanis sok régi lakásban jártam. Az ott élők természetesen hatalmas perpatvarokat is rendeztek az udvaron, de ha segítségre szorult valaki, mindig támogatták egymást. Nem volt olyan gyerek, aki elcsavargott volna, mert a szomszéd néni – még ha az anyukára haragudott is – figyelte, ki mit csinál. Nem volt éhes iskolás, mert mindig akadt egy zsíros- vagy lekváros kenyér minden ott lakó gyerek számára. Létezett ugyanis egy mindent felülíró rend. Egy jótanulóra az egész ház büszke volt. Ha egy szülőnek azt mondtam: gyengén áll a gyereke, dühösen rászólt a fiára: Te jó isten! Mit fog-nak szólni itt a házban, ha te megbuksz?

– *Aztán új feladat következett.*

– 1976-ban Lenorits Zsuzsa, a Munkásotthon utcai iskola alapító igazgatója hívott át az új iskolába igazgató helyettesnek. Az alsó tagozatot és a napközit felügyeltem. Teljesen más világba kerültem, ez már nem gyerekkorom Újpestje volt. A panellakótelep mindenben új, ismeretlen miliót jelentett. A tantestület tagjai is sok helyről jöttek, más-más tapasztalattal rendelkező kollégák voltak. Nehezítette a helyzetet, hogy akkor vezették be a képesítés nélküli nevelők státuszát: ők rögtön az iskolapadból kerültek az általános iskolába tanítani, s a tanítás mellett végezték a tanítóképző speciális tagozatát. Szükség volt minden iskolába kívánczó érettségizőre, hiszen sorban épültek az iskolák a hatalmas lakótelepeken, nagyon sok pedagógus kellett. Az osztályokban a gyerekek összetétele is eltérő volt. Sokan vidékről vagy más kerületekből jöttek – mind-mind más körülményekhez voltak szokva. Az első években egységes értékrend

kialakítása volt a legnagyobb feladat számunkra. Nehezítette a helyzetet, hogy a 460 férőhelyre tervezett iskolánk 720 gyerekkel kezdett. Mindezek ellenére másfél év múlva megszilárdult a tantestület, az iskola pedig egységes koncepció szerint működött.

– *Az új iskolában mi okozta számodra a legnagyobb problémát?*

– Itt ismertük meg az igazi „kulcsos” gyerekeket, akik nyakukba akasztott lakáskulccsal tengtek-lengtek tanítás után. Első években viszonylag kevés napközis volt, a többiekre délután szinte senki sem figyelt. Komoly feladatot jelentett, hogy minél több diákot tartsunk bent az iskolában délután, hogy tudjuk, mi történik velük tanítási időn kívül is. Eleinte évfolyamonként egy napközis osztály indult, aztán szerencsére egyre többre volt igény.

Közben időről-időre változott az oktatási törvény is, a tanterv, a követelményrendszer, ugyanakkor a központosított irányítás még erős maradt. Ebből a sémából igyekeztünk mi kitörni úgy, hogy a napközit próbáltuk valamilyen vonzó tartalommal megtölteni. Azt szerettük volna, hogy a gyerekeket egyre több pozitív impulzus érje, ezen kívül megtanulják, hogyan lehet hasznosan eltölteni a szabad idejüket. Mindez rengeteg különmunkát jelentett a pedagógusoknak. Mi akkor és ott szinte látástól vakulásig dolgoztunk.

Dr. Sipos Lajosné 2001. június 15-én zászlóanyaként kötötte fel a nemzeti színű szalagot Újpest jubileumi zászlájára

– *Sikerült pozitív változást elérni?*

– A lehetséges kereteket kihasználva évről-évre javult a helyzet. Egyre több területen értünk el komoly változást. A rendszerváltozáskor a tantervi korlátok is ledőltek, észszerű szabadságot adva a tervezésnek. Ebben az időben pályázhattam éppen az igazgatói feladatra. Teljesen új koncepcióval indultam. Iskolai program-javaslatomat a tantestület 97%-os támogatással elfogadta. Mivel az iskolánk testnevelés tagozatos intézmény volt, arra törekedtünk, hogy ne csak a tagozatos gyerekek számára legyen kiváltság a folyamatos sportolás. Új innovációs pályázatokon vettünk részt, s az így elnyert támogatással minden diák számára lehetőséget teremtettünk a rendszeres sportolásra. Jelentős összegeket nyertünk, amikkel korszerű eszközöket vásárolhattunk. A program során a Testnevelési Egyetem Rekreációs szakával kötöttünk szerződést, ennek értelmében az egyetemi hallgatók évközben is kijártak hozzánk és vezették a szabadidős sportfoglalkozásokat. Asztalitenisz, cselgáncs, úszás, tollaslabda, floorball (tornateremben játszott ütős labdajáték), amerikai ugrókötél mind-mind bekerültek a délutáni kínálatba. A kijelölt napokon a napközis idő egy részében edzhettek a nem sporttagozatos gyerekek is, lényegében az iskola minden tanulója részt vett valamilyen sportprogramban.

Más jellegű elfoglaltságokkal is készülünk. Péntekenként szerveztünk kézműves foglalkozásokat, az alsó tagozatosoknak hagyományos népi játékokat tanítottunk, báb-játék és mesehallgatás is volt. Éveken keresztül minden gyereket el tudtunk juttatni erdei iskolába, sokan mehettek sítáborba is. A pályázati pénzen kívül az iskolai alapítvány is segített.

Programjaink között voltak egynapos és egyhetes projektek. 1992-ben, az olimpia évében, a teljes tanítási időszakra „görög év”-et hirdettünk meg. Ez azt is jelentette, hogy minden tantárgy beépített a saját anyagába valamit az ókori görög világ mindennapjaiból. A diák önkormányzatot városállamokként működtettük, minden gyereknek volt chitónja (rövid, testköré tekerhető ókori köpenye) is. Iskolagyűlésen ebben jelentek meg, ebben tartottuk a diák-önkormányzati választást.

Megrendeztük a magunk olimpiáját is. Fantasztikusan sikerült! Rendőri biztosítással, váltófutásban vittük a fáklyát az iskolától a Megyeri úti UTE pályára. Ünnepléses keretek között felvontuk a saját zászlónkat. A diákok ezt követően hagyományos és akkor újnak tekinthető olimpiai számokban vetélkedtek, és szellemi versenyen is indultak. A győztesek babérkoszorút kaptak. Ezeket előző este fontuk az iskolában. A záró ünnepség része volt a győztesek lakomája, melyen mi, tanárok szolgáltuk fel az ételt. A kollégák tanári szerepértelmezését is formálta az esemény. Középkori programot is szerveztünk. Nekem a „görög” jelent különleges emléket.

– *Nem könnyű a fegyelem és a figyelem fenntartása. Biztosan kialakítottál néhány sajátos módszert a pályád során.*

– Igen. Ez volt a drámajáték, ahol lehetőség nyílt helyzetgyakorlatokra, csoportos játékokra. Sok olyan eszközt felkínált, ami megkönnyítette a gyerekekkel való kapcsolat kialakítását. Jelentős szerepet játszott a sikerben, hogy az iskolában tizenketten végeztük el a drámajáték tanfolyamot.

– *Közben tanítottál is...*

– Az egyik osztályban harmadiktól nyolcadikig tanítottam magyart. Velük végig a drámajáték eszköztárát alkalmaztuk. Sokat segített a műalkotások elemzésében, átélésében, az irodalmi alkotásokról való beszéd formálásában.

– *A különleges pedagógiai műhely révén az intézmény fontos bázissá vált...*

– Volt olyan időszak, hogy iskolánkból öt intézményvezető, három szaktanácsadó került ki. Nem jelentett rossz ajánlólevelet, ha valaki a „Munkásotthonból” jött.

– *Ennyi jó kezdeményezést fontos átadni a kollégáknak. Neked megadatott ez lehetőség több formában is.*

– Bánhidi Edit az Újpesti Pedagógiai Szolgáltató Központ vezetője ajánlotta fel ezt a lehetőséget, amikor nyugdíjba mentem. Felkért az újonnan létrehozott Újpesti Pedagógiai Szemle című lap szerkesztésére! Azt mondta: a te szellemiséged kell ehhez a munkához! Ez a mondat a mai napig is a fülemben cseng, megtiszteltetésnek éreztem a megbízást. Az életem nagyon szép időszaka lett a következő tíz év, szakmailag igen gazdag tapasztalatokat

hozott. A folyóirat kapcsán nagyon sok iskolát, óvodát, oktatást segítő intézményt ismertem meg. Mivel a gyerekek körében gyakori volt a gerincferdülés, a gyermek ortopédiát is felkerestem, az áthelyezési bizottságnál is gyűjtöttem tapasztalatokat, gyűjtöttem érveket. Az itt megszerzett tudás és tapasztalat új szempontot kínált nekem is, amit tovább tudtam adni.

A másik szellemi fórum a Zsámbéki Tanítóképző Főiskola lett, ahol ebben a tíz évben szakképzési koordinátoraként dolgoztam. A gyakorlatot vezető tanítók munkáját kellett összefognom. Itt minden tanítói tapasztalatomat hasznosítani tudtam. Elméleti munkám betetőzéseként a Fővárosi Pedagógiai Intézetben tarthattam továbbképző tanfolyamokat. Tankönyv társszerzője lettem, több szakmai folyóiratban publikáltam. Ez az időszak egészen álomszerű beteljesülés volt számomra, önállóan, saját elképzeléseim szerint dolgozhattam. Azt hiszem, keveseknek adatik meg, hogy a megszerzett tudást, ilyen formában, koncentráltan adhassa tovább.

– *Mindez rengeteg időt, energiát igényelt, gondolom férjed, gyermekeid segítségével voltak. Sokan tudják, dr. Sipos Lajos egyetemi tanár, akit a város díszpolgársággal tüntetett ki, életed párja immár 60 éve.*

– Amikor az igazgató-helyettességet elvállaltam, fiaim már viszonylag nagyok voltak, könnyebbé váltak itthoni feladataim, hiszen önállóan tanultak, nem kellett az edzéseket, a nyelvi órákat szervezni, önállóbbak lettek, többet is tudtak segíteni. Szakmai tekintetben a férjem mellett állt, szellemi támaszt jelentett számomra mindig. Ha kissé fáradtabb, ingerültebb voltam munka után, megnyugtatótt. Igyekeztünk az együtt töltött időt kikapcsolódással tölteni, hiszen ő is elfoglalt volt, rengeteget dolgozott.

– *Férjed is ezer szállal kötődik Újpesthez, itt járt iskolába, ő is a Könyves Kálmán Gimnáziumban érettségizett. Az iskolából ismertétek egymást?*

– Nem az iskolában találkoztunk, hanem mindketten a József Attila Szabadegyetem világirodalom kurzusára jártunk. Látásból persze ismertük egymást, de igazán beszélgetni, ismerkedni ezeken a kurzusokon kezdtünk el.

Említettem, hogy érettségi után egy évvel házasodtunk össze, amikor én tanítani kezdtem, a férjem harmadéves egyetemistaként a Viola utcai iskolában orosz tanár lett. Később valamikori közös iskolánkban, a Könyvesben is tanított. A nyári szüneteket mindketten a napközis táborban töltöttük. Gondoskodnunk kellett a megélhetésünkről.

Fiaink is a Könyvesben érettségiztek: László most idegsebész főorvos, klinikai onkológus, címzetes egyetemi docens, Balázs történész, habilitált egyetemi docens. Három unokánk van: Gergő közgazdász, Eszter Párizsban végzett, marketing-szakember, jelenleg ott is él, Gréta, Balázs fiúnk fél éves kislánya reménybeli újpesti diák.

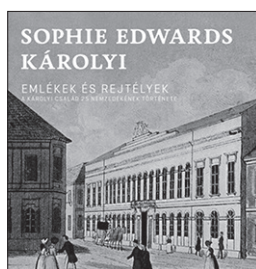
– *Manapság mivel töltöd napjaidat?*

– Nagyon sok mindent csinállok, de legkedvesebb időtöltésem, hogy „Krónika”-t írok. Eszter unokánk számára írtam az első. Párizsi tanulmányai megkezdésétől folyamatosan küldtem neki az itthoni történelemszóló naplóm. Úgy gondoltam, a családi és a nemzeti kapcsolatok megőrzése szempontjából nagyon lényeges, hogy képen legyen, tudjon minden fontos eseményről a szűkebb és a nagyobb közösségben, a jelenben és a múltban, s mindezzel köztünk is legyen kicsit. Most a diplomája mellé megkapta kinyomtatva, egy 270 oldalas könyvvé szerkesztve a „leveleimet”, ebben már az ő válaszai is benne vannak, így lett kerek a történet. A fiainknak pedig karácsonyra „Közös múltunk” címmel családi krónikát állítottam össze a familiánkról képekkel, iratokkal, kultikus tárgyak fényképeivel. Nagyon örültek mindannyian! Tudják, érzik, a mai világban is a családi összetartozás és a nagyobb család, a nemzet a legfontosabb! □

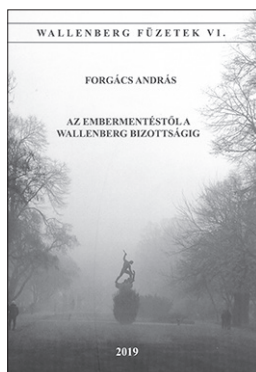

Férjével, dr. Sipos Lajossal, az 50. házassági évfordulón

Könyvek Úpestről

„Családunk fiatalabb nemzedékei már nem beszélnek őseink anyanyelvét, sőt még a magyarok eredetéről is alig tudnak valamit. Nekik senki sem tanított magyar történelmet, épp ezért azt sem tanulhatták meg, hogy saját őseik milyen fontos szerepet játszottak a történelemben az évszázadok során. Ezért könyvem célja őseimet azzal a történelmi háttérrel együtt bemutatni, amelyben éltek” – vallja a szerző, aki a Békés megyei Pósteleken született, és a keresztségben a Károlyi Krisztina Mária Franciska Ilona Zsófia nevet kapta. 18 évesen hagyta el Magyarországot, 1948-ban Angliában telepedett le. A közel félezer fotóval illusztrált kötetben természetesen az Újpestet alapító Károlyi István gróf is szerepel. A Szépmíves Könyvek által kiadott kötet a nagy könyvesbolti hálózatokban kapható.

Izgalmas nyomozásra hívja olvasóit Forgács András mérnök, aki nem titkoltan személyes kötődése okán választott magának társadalomtörténeti kutatási témát. Tanulmányok, levéltári és családi iratok, levelek és fényképek segítségével annak ered nyomába, hogy az 1940-es években milyen kapcsolatok kötötték össze az újpesti Egyesült Izzót és Oriont, e gyárak munkatársait és vezetőit a svéd embermentővel, Raul Wallenberggel. A kulcsszereplő Forgács Vilmos, az Orion export osztályának négy nyelvet ismerő vezetője, akinek pályájáról és tevékenységéről korábban már olvashattak lapunkban. A svéd diplomatát segítő csapatban ugyancsak fontos szerep jutott Forgács Vilmos fiának, Gábornak is, aki az 1990-es évektől Magyarországon felélesztette Raul Wallenberg emlékeztétét. A Wallenberg Egyesület kiadásában megjelent kötet hozzáférhető a helytörténeti gyűjteményben.

Csengery-díj

Március 15. alkalmából Budapest Főváros Közgűlése Csengery Antal-díjat adományozott Jolsvai András újpesti kötődésű írónak, szerkesztőnek, lapunk szerzőjének.

Megtalált ereklék

Március 27-én P. Ábrahám Béla, a Don Bosco Szaléziai tartományfőnöke sajtótájékoztatón bejelentette, hogy megtalálták és azonosították az újpesti Clarisseum egykori szerzetese, Boldog Sándor István vértanú földi maradványait. Az újpesti fiatalok egykori mentorát 1953. június 8-án végezték ki.

Művészeti alkotások a föld alatt

Az M3-as metró északi szakaszának felújítása után, április 6-án átadták a Lehel tér – Újpest-központ közötti szakaszt. Az Újpest-városkapu állomás lila-fehér borítást kapott. A falakon Nemcsics Endre, Zalakovács József, Máriási Iván és Tari Gábor zománcképei láthatók. A végállomáson Nemcsics Endre és Tari Gábor alkotása kapott helyet.

A Ferencvárosból Újpestig és vissza

Május 10-én, a IX. Üllői út 1. számú ház falán Bácskai János, Ferencváros és Wintermantel Zsolt, Újpest polgármestere közösen avatta fel a két városrészt összekötő egykori lóvasút emléktábláját.

Gyász hírek

2018. november 24-én, 85 éves korában elhunyt Hunyadi Mátyás okl. mérnök, a Megyeri híd főtervezője. A 2008-ban elkészült és immár Újpest egyik jelképévé vált híd tervezéséért több szakmai elismerés mellett Széchenyi-díjjal tüntették ki. Búcsúztatására 2018. december 19-én került sor a Farkasréti temetőben.

2019. március 26-án, 89 éves korában elhunyt Gábor András gépész- és gazdasági mérnök, a Tungsram Rt. egykori elnök-vezérigazgatója, 1989-1992 között a Magyar Gazdasági Kamara elnöke, 1990 és 1993-ig a GE-Tungsram igazgatótanácsának elnöke. Támogatásával jött létre az Aschner Lipót menedzser díj. Gábor András 2002-ben Aschner Lipót életműdíjban részesült. Családja és tisztelői május 20-án búcsúztatták a Fiúmei úti sírkertben.